
KÂİNATIN YARATILIŞI VE YOK OLUŞU (TEFSİRLER VE MODERN BİLİM IŞIĞINDA)

THE CREATION AND PERISHMENT OF THE UNIVERSE (IN THE LIGHT OF TAFSİRS AND MODERN SCIENCE)

Dr. Öğr. Üyesi Hasan HALİLOĞLU

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi

Tefsir Anabilim Dalı

hhaliloglu@agri.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5985-9571

Kübra Nur BAŞARAN

Milli Eğitim Bakanlığı

Ağrı Necip Fazıl Kısakürek Anadolu İmam Hatip Lisesi

Meslek Dersleri Öğretmeni

55ezrag@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7959-2077

Atf Gösterme: HALİLOĞLU, Hasan; BAŞARAN, Kübra Nur, (2020), “Kâinatın Yarattılışı ve Yok Oluşu (Tefsirler ve Modern Bilim Işığında)”, *Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD)*, Haziran 2021 (8), s.20-51.

Geliş Tarihi:

21 Nisan 2021

Kabul Tarihi:

25 Mayıs 2021

© 2019 AGİİD

Tüm Hakları Saklıdır.

Özet: İnsanlık âlemi, fani dünyaya geldiği andan itibaren gaye-i vücudu hep merak etmektedir. Bu nedenle nerden gelip nereye gideceği; içinde yaşadığı özelde yer kürenin, genelde kâinatın, gökyüzünün nasıl, niçin oluştuğu ve sonunda neler olacağı gibi soruları cevaplamak için çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar dini kaynaklar ve bilim ışığında yapılmaktadır. Kâinatın yaratılışı; Kur’ân-ı Kerim’de yerlerin ve göklerin birleşik olarak ayrılması, kâinatın genişlemesi ve altı günde yaratılması olarak ifade edilmektedir. Bilim dünyasında ise evrenin yaratılışı Newton, Einstein, Edwin Hubble gibi bilim adamlarının çalışmaları neticesinde 20. yy da Big Bang (Büyük Patlama) teorisine bağlanmıştır. Bu teoride büyük bir patlamayla evrenin yaratılması ve sonra da genişlemeye başlaması üzerinde durulmuştur. Yaratılış aşamasından itibaren kâinatın genişlemesiyle birlikte Kur’ân-ı Kerim’de de ifade edilen altı aşamada nelerin oluştuğunu bilim açıklamıştır.

Fani olan kâinatın yok oluşu bilimde Big Crunch (Büyük Çatırtı), dini kaynaklarda ise Kıyamet olarak isimlendirilmektedir. Kâinatın yok oluşunda, en çok üzerinde durulan kara delikler, yıldızların ışıklarının sönmesi ve yaratılıştaki genişleyen kâinatın tersine dönerek küçülmesidir. Bu makalede kâinatın yaratılışı ve yok oluşu âyetler ve bilim ışığında aşamalı olarak incelenecektir.

Anahtar Kavramlar: *Kâinat, Kur’ân, tefsir, yaratılış, Big Bang, Big Crunch, yok oluş.*

Abstract: Humanity has always been wondering their existence from the moment they entered the mortal world. Therefore, studies are carried out to answer questions such as where life comes from and where it will go; how and why the earth, the universe in general and the sky were formed and what will happen at the end. These studies are carried out in the light of religious

sources and science. The creation of the universe is expressed in the Quran by the separation of the heavens and the earth when they were joined together, the expansion of the universe and its creation in six days. In the world of science, however, the creation of the universe has been linked to the Big Bang theory in the 20th century as a result of the studies of scientist such as Newton, Einstein and Edwin Hubble. In this theory, it is emphasized that the universe was created with a huge explosion and then started to expand. Science has explained what happened in those six stages, from the creation phase up to the universe's expansion, which is also expressed in the Quran.

The end of the mortal universe is called the Big Crunch in science and the apocalypse in religious sources. During the disappearance of the universe, the most emphasized black holes and stars will come to an end and the universe will stop its expansion and will start contracting. In this article the creation and disappearance of the universe will be examined gradually from the point of view of verses and science.

Keywords: *Universe, Quran, Commentary, Creation, Big Bang, Big Crunch, Disappearance.*

GİRİŞ

Kâinata bulunan canlılar doğar, büyür ve ölürlür. Kâinatın doğumu, zamanımızdan tahmini 14 milyar yıl önce büyük bir patlama sonucunda gerçekleşmiştir. Enerji, kuvvet, zaman ve madde yoktu ve sonra yokluktan varlık meydana gelmiştir.¹ Kâinatın bir başlangıcının olup olmadığı ya da ezeli değil fani olduğu hususunda asırlardır tartışmalar bulunmaktadır. Ancak 20. yy da Big Bang teorisiyle bir netliğe kavuşmuştur. Evrenin statik (durağan) bir yapısının değil genişleyen bir yapıya sahip olduğu ve belirli bir süre sonra da yok olacağı fikri ileri sürülmüştür.² Kur'ân-ı Kerim de ise daha çok Mekkî sûrelerde yaratılışın delilleri verilmektedir ve 27, 28, 29, 30. cüzlerde de daha çok kıyametin ahvali anlatılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, insana Allah'ın varlığını, birliğini, dünya ve ahiret mutluluğunu kazandıracak fiilleri, kâinatın yaratılışını, düzenini ve işleyişini vs. öğretmektedir. İlk müfessir olan Hz. Peygamber (sav) insanlara daha çok itikad ve ibadetlerle ilgili beyanlarda bulunmuştur. Ancak ilmi âyetlerle ilgili nihai açıklamada bulunmamıştır. Bu nedenle sonraki sahabe ve tabiûn döneminde de kevnî âyetlerle ilgili çok bir açıklama görememekteyiz. İlmi gelişmelerle birlikte son dönem tefsirlerinde kevnî âyetlerin yorumlarını daha çok görmekteyiz.

---

¹ Taşkın Tuna, *Ol Dedi Oldu 1 Big Bang'ın Nefes Kesen Öyküsü* (İstanbul: Şule Yayıncılık, 2019), 20.

² Yunus Kalkan, *Büyük Patlama ve Yaratılış (Big Bang Teorisinin Teistik Deliller Açısından Değeri)* (Ankara: Serencam Akademi Yayıncılık, 2019), 63; Stephen Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2014), 52.

1.Kâinatın Yarattığı

Kâinata mikroorganizmalardan tutun uçsuz bucaksız galaksilere kadar var olan her şeyin yaratılış ve yok oluş zamanı bulunmaktadır.³ Kur'ân-ı Kerim evrenin yaratılışında semâvât ve yer kavramını kullanır. Evrenin yaratılışı da Enbiyâ Sûresi'nde şu şekilde açıklanmaktadır:

(أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ)

“İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? Hala inanamayacaklar mı?”⁴

Abdullah b. Abbas, Mücahid, İkrime, Atıyye el-Avfî, İbn-i Zeyd, Süddî gibi ilk dönem müfessirleri gök ile yerin birbirine yapışık olduğunu ifade etmişlerdir.⁵ Ancak müfessirler gök ile yerin birleşik olması ve sonra ayrılmasıyla ne kastedildiği noktasında farklı fikirler ileri sürmüşlerdir:

Ahfeş, Ebu İshak gibi bazı müfessirler âyette geçen كَانَتَا (kânetâ) ifadesinin tensiye olmasından dolayı gök ve yer topluluğu şeklinde iki topluluk olduğunu ifade etmiştir. Yani semâvattan tek bir semâ, arz da aynı şekilde bütün halinde tek bir arz.⁶ Hasan Basri, Katâde, Sa'id b. Cübeyr ve İkrime ve İbn Abbas da yerin ve göğün birbirine bitişik bütün halinde tek bir şey olduğunu ifade etmişlerdir.⁷ Bu iki yer ve gök topluluğunun birleşikken ayrılmasını ise; İbn Abbas, Hasan Basri, Ata, Dahhak, Katâde hava ile ayırdığını, Ka'b rüzgârla,⁸ İkrime, Atıyye el-Avfî ve İbn-i Zeyd ise göklerin ve yerin bitişik olmasından maksadın önceden bunların delik olmadığı sonrasında Cenâb-ı Hakk'ın gökleri delerek yağmurlarla, yerleri yarararak bitkilerin çıkarılmasıyla birbirlerinden ayırdığı şeklinde açıklamışlardır.⁹ Mücahid ve

³ Cevat Babuna, *İşte Kur'ân-ı Kerim İşte Hikmetler Bilimden İmana* (İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık, 2017), 81.

⁴ Kur'ân-ı Kerim Açıklamalı Meâli, çev. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017), el-Enbiyâ 21/30.

⁵ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (öl. 310/923), *Taberî Tefsîri*, çev. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin (İstanbul: Hisar Yayınları, 1996), 5/521.

⁶ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (öl. 538/1144), *el-Keşşâf 'an Hakâ'iki Ğavâmidî't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fi Vucûhi't-Te'vîl*, çev. Muhammed Coşkun vd. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayıncılık, 2016), 4/426; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (öl.671/1273), *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy (İstanbul: Buruc Yayıncılık, 1997), 11/480.

⁷ Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö.606/1210), *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd. (İstanbul: Huzur Yayıncılık, 2008), 16/128.

⁸ Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 11/481.

⁹ Taberî, *Taberî Tefsîri*, çev. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, 5/521; Zemahşerî, *Keşşâf*, çev. Muhammed Coşkun vd., 4/426.

Ebu Salih ise göklerin ve yerin birer tek kütle halinden Yüce Allah'ın bunları yedi parçaya ayırdığını böylece yedi kat sema ve yedi kat arz meydana geldiğini ifade etmiştir.¹⁰

Özetleyecek olursak müfessirlerin bir kısmı göklerin ve yerin birer bütün olduğunu sonra farklı tabakalara ayrıldığını, bir kısmı ise gök ve yerin bir bütün iken ayrıldığını ileri sürmüşlerdir.¹¹ Gök ve yerin birleşik iken ayrılması görüşüne göre uzay boşluğu bulunmamaktadır.¹² Yeryüzünde dağlar, denizler; semâda güneş, ay, gök cisimleri yoktu. Sanki yoklukta hepsi birbirine benzer bir şeydi.¹³ Yani başlangıçta kâinat bütün haldeydi. Daha sonra kâinat, parçalara ayrılarak gök cisimlerine ayrılmıştır.¹⁴ Bilim dünyası bu ayrılışı Big Bang teorisiyle ifade etmişlerdir. Big Bang; maddenin yani atom ve atom altı minicik evrenlerin ve zamanın yaratılışı manasına gelmektedir.¹⁵ Yani Big Bang “evrenin başlangıcını ve zamanla gelişimini açıklayan modeldir.”¹⁶

Âyet-i kerîmede “ ‘Gökler, yer ve ayırma!’ Bütün bu sözcüklerin hepsi de anahtar kelime niteliği taşımaktadır. Göklerle yerin önceki bitişik, yapışık, kenetlenmiş, sarmalanmış halinden çıkıp, birdenbire ayrılma, dağılma, savrulma aşamasına gelmesi”¹⁷ evrenin hadis oluşunun yani yoktan var edildiğinin delillerindendir. Âyette yaratma, *fatk* ile yaratmadan evvelki durum, da *ratk* ile ifade edilmiştir.¹⁸ *Ratk* sözcüğü birleştirmek, yapıştırmak,¹⁹ tıkamak, tutmaktır.²⁰ Yani bir şeyin başka bir şeye eklenip kaynayarak bitişmesidir. *Fatk* kelimesi ise birleşik iki şeyin arasını yarıp ayırmaktır.²¹

Yeryüzünün ve gökyüzünün bitişik iken ayrılmasının nasıl gerçekleştiği hakkında yukarıda açıkladığımız müfessirlerin yorumları bulunmaktadır. Bilim dünyasında ise

---

¹⁰ Taberî, *Taberî Tefsîri*, , çev. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, 5/521; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 16/129.

¹¹ Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî (öl. 685/1286), *Muhtasar Beydâvi Tefsîri (Envârut-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil)*, çev. Şadi Eren (İstanbul: Selsebil Yayıncılık, 2011), 3/79.

¹² Zemahşerî, *Keşşâf*, çev. Muhammed Coşkun vd., 4/426.

¹³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 16/129.

¹⁴ Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsîr* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayıncılık, 2006), 3/675.

¹⁵ Taşkın, *Ol Dedi Oldu 1*, 56; Cengiz Yalçın, *Evren ve Yaratılış* (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2012), 132.

¹⁶ Mahir E. Ocak, “Büyük Patlama Nedir?”, *Bilim ve Teknik* 588 (Kasım 2016), 52.

¹⁷ Tuna, *Noktanın Seyri Her Şey Bir Nokta İle Başlar* (İstanbul: Şule Yayıncılık, 2017), 94.

¹⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 16/129.

¹⁹ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râğıb el-İsfahânî (öl. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği), “R-t-k”, *Müfredât (Kur'an Kavramları Sözlüğü)*, çev. Abdulbaki Güneş, Mehmet Yolcu (İstanbul: Çıra Yayınları, 2010), 413.

²⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 16/128.

²¹ İsfahânî, “F-t-k”, 777; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 16/129; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, 2020), 5/501.

maddelerin ve kuvvetlerin birbirlerinden ayrılmasıyla ilgili görüşler bulunmaktadır.²² Madde ve kuvvetlerin birbirlerinden ayrılışına bakacak olursak şöyledir: Başlangıç aşamasında yani $t=0$ ile $t=10^{-43}$ saniye aralığında madde-kuvvet-enerji-mekân ve zaman boyutları yapışık halde bulunurken, dört kuvvetin atom altı parçacıklar olan proton, nötron, elektron ve kuarklardan koparak ayrılmaktadır.²³ Evren çorbası olarak ifade edilen kuark- gluon plazması başlangıçta çok sıcak ve yoğun halde bulunmaktaydı. Sıcaklık düştükçe dört temel kuvvet birbirinden ayrılmıştır.²⁴

Âyette geçen ‘arz/yer’ kavramı, madde olarak tanımlayacağımız atom altı parçacıklara, ‘semâ/gökler’ kavramı da uzay veya kuvvetler, boyutlar gibi fiziksel özelliklerin toplu simgesi şeklinde bir benzetme yapılmıştır.²⁵ Yani semâ kelimesi gökyüzü anlamına gelmekle beraber, her maddesel nesne için kullanılabilceği şekilde de yorum bulunmaktadır. Bu durumda her nesnenin kendi kütesine, hacmine, şekline ve yoğunluğuna göre semâsı bulunmaktadır.²⁶Çünkü “her şeyin semâsı, onun yukarı tarafıdır. Şair bir atın niteliği konusunda şöyle der:

وَأَحْمَرَ كَأَلْدِيْبَاجِ أَمَا سَمَاؤُهُ فَرِيًّا وَأَمَا أَرْضُهُ فَمَحْوُونُ

İpek gibi kırmızıdır; üst tarafı parlak, alt tarafı ise, tozludur.”²⁷

Gökler tabiri ile ayrıca; kastedilen Güneş Sistemi olduğunda gezegenlerin güneşten kopan parçalar olduğu ifade edilmektedir. Kastedilen bütün yıldızları, galaksileri kapsadığında ise, hepsinin ilk başta tek parça gaz olduğu sonrasında yoğunlaşarak katılaştığı ve parçalanarak bugünkü durumun meydana geldiği belirtilmektedir.²⁸

Büyük patlamaya daha önce Enbiya Sûresi 30. âyetinin açıklamasıyla yer vermiştik. Şimdi de Felak Sûresi’nin ilgili ayetiyle açıklama getiriyoruz. ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ﴾ “De ki: Yarattığı şeylerden gelebilecek kötülüklerden sabahın Rabbi’ne sığınırım.”²⁹

Âyette isim olarak geçen فَلَاقٌ kelimesine cehennem, ateş, ateşteki bir kuyu,³⁰ sabah, bütün yaratılmışlar³¹ gibi manalar verilmekle birlikte; bir şeyi yarmak, onu birbirinden

²² Tuna, *Noktanın Seyri*, 165.

²³ Tuna, *Noktanın Seyri*, 165.

²⁴ Ahmet Musaoğlu, *Kıyamet Nedir O kapıyı Çalan* (İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2004), 25-26.

²⁵ Tuna, *Noktanın Seyri*, 97.

²⁶ Tuna, *Noktanın Seyri*, 165.

²⁷ Isfahâni, “s-m-v”, 516.

²⁸ Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri* (İzmir: Anadolu Yayıncılık, 1986), 8/3905.

²⁹ el-Felâk 113/1-2.

³⁰ Kurtubî, *Ahkâmi’l-Kur’ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 19/471-473.

ayırarak manaları da verilmektedir.³² Yarmak manası verildiğinde kastedilen, yaratılan her şeydir. Bulutların yağmurlarla, yumurtaların civcivlerle, kalplerin marifetlerle yarılmaları,³³ tane ve çekirdeklerin yarılmaları sonucu meydana gelen oluşumlardır. Yani atomların yarıp patlaması³⁴ gibi yarılmalardır. Yokluktan yarıp çıkarılan mahlûkattır.³⁵ Yani yokluktan büyük bir patlama neticesinde yaratılıştır.³⁶ Ayrıca yarılmayı; “*Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği çatlatandır; O, ölüden diriye çıkarır, diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde (haktan) nasıl dönersiniz!*”³⁷ âyetinde de görmekteyiz. Burada da tohumun yarılmaları ifade edilmiştir. Cenâb-ı Hakk’ın, mevcut bulunmayan şeyi yokluktan varlığa çıkardığını görmekteyiz.³⁸

Zamanımızdan yaklaşık olarak 14 milyar önce kâinatta zaman, madde, enerji, kuvvet hiçbir şey yokken; kâinatta bulunan bu dört temel kuvvet birbirinden koparak ayrıldılar ve yaratılış mucizesi gerçekleşti. Mükemmel bir denge, muhteşem bir güzellik hâkim oldu.³⁹ Bu güzelliği yoktan var eden, Bakara Sûresi’nde “*O, göklerin ve yerin eşsiz, örneksiz yaratıcısıdır; bir şeyin olmasını dilediğinde ona ‘Ol!’ der, hemen olur.*”⁴⁰ âyeti ile anlatılmaktadır. Sûfi âlim Muhyiddin İbnü’l-Arabî tefsirinde, âyet-i kerîmeyi şöyle açıklamıştır: Allah kâinatı yoktan etmiştir. O, örneği olmadan canlıları var edendir.⁴¹ O sonsuz güç ve kuvvet sahibidir. Kur’ân-ı Kerim’de birçok yerde⁴² Allah’ü Teâla’nın göklerin ve yerin yaratıcısı olduğu ve yine bir çok yerde⁴³ göklerin ve yerin sahibi olduğu anlatılır.

³¹ Kadir Güneş, “F-l-k”, *Arapça –Türkçe Sözlük* (İstanbul: Mektep Yayınları, 2013), 911; Kurtubî, *Ahkâmi’l-Kur’ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 19/471-473.

³²İsfahânî, “F-l-k”, 807; Kurtubî, *Ahkâmi’l-Kur’ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 19/471-473.

³³ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 23/586.

³⁴ Celal Yeniçeri, *İslâm Açısından Kâinat ve İmkânları Uzay ve Varlık Âyetleri Tefsiri* (İstanbul: Kampanya Kitapları Yayınları, 2017), 66.

³⁵Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 10/156.

³⁶ Karaman vd., *Kur’an Yolu*, 5/719.

³⁷ el-En’âm 6/95.

³⁸ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 10/38.

³⁹ Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 19-20.

⁴⁰ el-Bakara 2/117.

⁴¹Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtîmî (öl. 638/1240), *Tefsir-i Kebir Te’vilât*, çev. Vahdettin İnce (İstanbul: Kitsan Yayıncılık, ts.), 1/99.

⁴²el-Bakara 2/ 117; el-En’âm 6/ 73; el-En’âm 6/ 101; el-İsra 17/ 99; el-Tâ-hâ 20/ 4; el-Neml 27/ 60; el-Ankebût 29/ 44, 61; el-Rûm 30/ 22; el-Lokmân 31/ 25; el-Yâsîn 36/ 81, 82; el-Zümer 39/ 38; el-Zümer 39/ 46; el-Mü’min 40/ 68; el-Şûrâ 42/ 29; el-Zuhruf 43/ 9; el-Tûr 52/ 36; el-Teğâbun 64/ 3; el-Şems 91/ 5.

⁴³el-Bakara 2/ 284; el-Âl-i İmrân 3/ 129, 189; el-Nisâ, 4/ 126, 131, 132; el-Mâide 5 / 40, 120; el-En’âm 6/ 12, 13; el-A’râf 7 / 158; el-Tevbe 9/ 116; el-Yûnus 10/ 55, 66, 68; el-Ra’d 13/ 16; el-İbrâhîm14/ 2, 10, 19, 32; el-Hicr 15/ 85; el-Nahl 16/ 3,52; el-Kehf 18/ 14; el-Meryem 19/ 65, 94; el-Tâ-hâ 20/ 6; el-Enbiyâ 21/ 19; el-Enbiyâ 21/56; el-Hac 22/ 64; el-Nûr 24/ 42, 64; el-Furkân 25/ 2; el-Ankebût 29/ 22; el-Rûm 30/ 26; el-Lokmân 31/ 26; el-Secde 32/ 5; el-Sâffât 37/ 5, 87; el-Sâd 38/ 66; el-Zümer 39/ 44; el-Şûrâ 42/ 4, 49; el-Zuhruf 43/ 81, 82, 85; el-Câsiye 45/ 27, 36, 37; el-Feth 48/ 4, 14; el-Zâriyat 51/ 23; el-Necm 53/ 31, 32; el-Rahmân 55/ 29; el-Hadîd 57/2, 5; el-Cum’a 62/ 1.

Fahredden Razi yukarıda verdiğimiz Enbiya sûresi 30. âyet-i kerîmeyi tefsirinde; âyetle ilgili yapılan genel açıklamaların Allah'ın varlığına ve birliğine delalet ettiğini söylemiştir. Bununla birlikte Allah'û Teâla'nın yerleri ve gökleri birbirinden ayırmasını, kulların menfaati için olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴

Kısaca evrenin yaratılışı anında yani fizikteki en kısa süre olan planck (patlama) zamanında 10^{-43} saniyede⁴⁵ bütün kuvvetler birleşti ve bütün halindeydi. Sonrasında aşama aşama birbirlerinden koştular ve şu anki değerlerine ulaştılar. Bu kopuşun neticesinde yıldızlar, gezegenler, elementler, mineraller vb. oluştu. Zamansızlıktan zaman, maddesizlikten madde, kuvvetsizlikten kuvvetin yani yokluktan varlığın oluştuğu zihinlerin anlamakta yorgun düştüğü, kavrayamadığı müthiş bir mucize gerçekleşti. Bilim evrenin yaratılışını, yani zihinleri felç eden bu büyük mucizeyi Big Bang teorisiyle açıkladı. Bilim adamları Big Bang teorisine, birbirlerinin buluşlarına bir yenisini ekleyerek ulaştılar. Newton'un yerçekimi yasası, Einstein'ın $E=mc^2$ (E= enerji, m=kütle, c= ışık hızı) formülüyle,⁴⁶ Hubble'in ışık ışınlarını kırmızıya doğru kaydığını gözlemlemesi⁴⁷ neticesinde evrenin genişlediğini keşfetmesi ve diğer buluşlarla 20. yüzyılda damgasını vurdu. Ancak $t=0$ ile $t=10^{-43}$ saniyeleri aralığı hakkında bir bilgiye henüz ulaşamamıştır.⁴⁸ Kâinat minicik bir tohuma gizlenmiştir. Küçük bir hazine olan bu tohumda, yüce yaratıcının isimleri, sıfatları, fiilleri bulunmaktadır.⁴⁹

1.1.Kâinatın Genişlemesi

Evrenin yaratılışının bilimsel olarak kanıtı olan Big Bang teorisinin verilerinden birisi evrenin genişlemesidir. Zâriyat Sûresi'nde geçen şu ifadenin bu ilmi görüşe işaret ettiği söylenebilir:

(وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ)

“Biz göğü kudret(imiz)le bina ettik. Şüphesiz, onu genişleten de biziz.”⁵⁰

⁴⁴Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd., 16/130.

⁴⁵ Carl Sagan, *Tanrı'nın Kapısını Çalan Bilim*, çev. Reşit Aşçıoğlu (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2016), 72; Haluk Nurbaki, *Evrendeki Mucize* (İstanbul: Damla Yayıncılık, 2011), 99-103.

⁴⁶Brian Greene, *Saklı Gerçeklik Paralel Evrenler ve Kozmosun Derin Yasaları*, çev. S. Nalan Büyükkantarcıoğlu (Ankara: Tübitak Popüler Bilim Yayınları, 2011), 16-19; Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 24-31.

⁴⁷Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 54; Greene, *Saklı Gerçeklik*, çev. S. Nalan Büyükkantarcıoğlu, 30; Yalçın, *Evren ve Yaratılış*, 119; Kalkan, *Büyük Patlama ve Yaratılış*, 64-68; Celal Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler* (İstanbul: Marifet Yayıncılık, 1981), 144.

⁴⁸ Musaoğlu, *Kıyamet*, 30.

⁴⁹ Tuna, *Muhteşem Tasarım Rastlantı mı, Zorunluluk mu?* (İstanbul: Şule Yayıncılık, 2016), 72.

⁵⁰ el-Zâriyat 51/47.

Âyet-i kerîme Allah'ın varlığına, birliğine, azametine ve kudretine işaret etmekte ve gözleri, arşa yönlendirerek zihinleri tefekkürde yoğunlaştırmaktadır. Âyetin tefsiri ise şu şekildedir:

Âlimler âyette geçen **بِأَيْدٍ** lafzına kuvvet, kudret ve eller manalarını vermişlerdir.⁵¹ Fakat genel itibariyle âlimlerin görüşlerinin ortak noktası semânın muhteşem nizâmın Cenâb-ı Hakk'ın kudreti ve kuvveti olduğudur.⁵² Ayrıca lafız şu şekilde açıklanmaktadır: Âyette geçen eyd kelimesi 'yed' kelimesinin çoğulu olmakla birlikte, **دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ** 'Davud'u, o kuvvet sahibi zatı hatırla.'⁵³ âyetindeki gibi kuvvet anlamına gelmesi daha ağır basar. Bu açıklama sonraki ayetlerde geçen **وَاللَّهُ فَفَرَّوْا إِلَى اللَّهِ فَفَرَّوْا** 'Allah'a kaçın!' ifadesi ile **وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ** 'Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım'⁵⁴ âyetinin içeriğine ve manasına önceden yapılmış bir hazırlıktır. Nitekim **إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ** 'Şüphesiz rızık veren güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır.'⁵⁵ âyeti ile de teyid olunacaktır.⁵⁶

وَأَنَا لَمُوسَى ifadesi ise kuvvet ve kudret manalarına gelmesiyle birlikte, genişletmek manasına da gelmektedir.⁵⁷ Genişlik manasında da semanın genişlemesi ve rızkın genişlemesi şeklinde iki yorum bulunmaktadır. Yani Allah'ü Teâla'nın Mûsi' olması; her şeye kadir olması, bolca rızık vermesi, sema ile arz arasına genişlik vererek yaratması ve semayı genişletmesidir.⁵⁸ Kurtubi âyeti, sema ile arz arasında bir genişlik yaratılması şeklinde açıklamaktadır.⁵⁹ Âyetteki semâdan maksadın, kâinat ve uzay boşluğu olduğu anlaşılmaktadır. Râzi de ifadenin genişlik maddesinden olduğunu ifade ederek semânın genişlediğini söylemiştir.⁶⁰ Semanın genişlemesi yorumu genel itibariyle, gök cisimlerinin birbirlerinden uzaklaşması ve aralarındaki uzaklığın zamanla artmasının bilimsel tespitten yapılmıştır. Bu yorumlarda ayrıca dünyanın dışındaki bütün kâinat şeklinde yorum da bulunmaktadır.⁶¹

⁵¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/134.

⁵² Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşir el-Ezdî el-Belhî (öl. 150/767), *Tefsîr-i Kebir*, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yayınları, 2006), 4/95; Zemahşerî, *Keşşâf*, çev. Muhammed Coşkun vd., 6/404; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd., 20/386; Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'an*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 16/380.

⁵³ el-Sâd 38/17.

⁵⁴ el-Zariyat 51/56.

⁵⁵ el-Zâriyat 51/58.

⁵⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd., 20/386; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 7/288.

⁵⁷ İsfahânî, "V-s-a", 1157; Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî (öl. 1224/1809), *Bahrü'l-Medîd fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecid*, çev. Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 2016), 9/394.

⁵⁸ Beyzâvî, *Beydâvi Tefsiri*, çev. Şadi Eren, 4/267.

⁵⁹ Zemahşerî, *Keşşâf*, çev. Muhammed Coşkun vd., 6/404; Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'an*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 16/380.

⁶⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 20/387-388.

⁶¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/134.

Kısaca genişleyenin gök cisimleri değil uzay olduğu⁶² şeklinde yorum bulunduğu gibi yıldızın kendi içerisinde büyümesi şeklinde de yorum bulunmaktadır.⁶³

Son dönem müfessirlerinden Mevdûdi de; kâinatın bir kez yaratılıp bırakılmadığını, her an genişlediğini ifade etmektedir. Ayrıca bu muazzam kâinatı yoktan var edenin onu genişletmeye de kadir olduğunu ifade etmektedir.⁶⁴ Onun her şeye gücünün yettiği, sonsuz güç ve kudret sahibi olduğu, onun el-Muktedir isminde ve Kudret sıfatında tecelli etmektedir. Kur'ân'ı azîmüşşanda Allah'u zülcelâlin her şeye kadir olduğu şöyle ifade edilmiştir: “Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah’ındır. Allah’ın her şeye gücü yeter.”⁶⁵ “Bir şey murat ettiğinde, O’nun buyruğu ‘ol!’ demekten ibarettir; hemen oluverir.”⁶⁶

“Yüce Kudret’in ‘ol’ emriyle var olan sonra da O’nun iradesiyle ‘infitar’ yani yarılan,⁶⁷ parçalanana⁶⁸ infilak eden kâinat çekirdeği daha sonra etrafa dağılmaya, yayıldığı alan genişlemeye başlamıştır.”⁶⁹ Ayrıca yukarıda açıkladığımız Zâriyat Sûresi’nin 47. âyetinde belirtilen kozmolojik malumatın gözlemsel verilerle kanıtlanabilirliği, Allah’ın varlığına ve birliğine açık bir kozmolojik delil oluşturmaktadır. Kâinatın sıfır noktasından, ivmeli bir şekilde aniden genişlemesi ilk nedeni (arkheyi) zaruri kılmaktadır.⁷⁰ Modern bilimde, evrenin genişlemesinin keşfedilme aşamaları ise şu şekildedir:

Bilim dünyasında Newton, çekim yasasıyla yerini almaktadır. Yani Newton, bir cismin yere düşüren etken ile dünyanın etrafında ayı döndüren etkenin aynı olduğu düşünen ilk kişidir. Ayrıca o dönemde statik (durağan) evren anlayışı hâkimdir. Fakat Newton’un çekim yasasına göre, statik durumdaki evren, zaman geçtikçe maddelerin birbirini çekmesi nedeniyle tek bir bileşene dönüşmesi gerekmektedir.⁷¹ Kısaca Newton’un çekim yasası statik (durağan) bir evren değil genişleyen bir evrenin var olduğunu göstermekteydi. Newton’dan sonra gelen

---

⁶²Musaoğlu, *Kıyamet*, 56.

⁶³ Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Âyetleri Tefsiri*, 118.

⁶⁴Ebü'l-Alâ Mevdûdî (öl. 1399/1979), *Tefhîmü'l-Kur'an*, çev. Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, ts.), 5/517.

⁶⁵el-Âl-i İmrân 3/189.

⁶⁶el-Yasîn 36/82.

⁶⁷ İsfahânî, “F-t-r”, 800; Güneş, “F-t-r”, 904; Mukatil b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebir*, çev. M. Beşir Eryarsoy, 4/365; Zemahşerî, *Keşşâf*, çev. Muhammed Coşkun vd., 6/1188; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 22/541; Kurtubî, *Ahkâmî'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 18/453; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 7/204.

⁶⁸ Mahmut Çanga, “F-t-r”, *Kur'ân-ı Kerim Lügati İlâvelerle Mu'cemü'l Müfehres* (İstanbul: Timaş Yayıncılık, 2016), 379.

⁶⁹ Osman Oruçan, *Hadis Külliyatında Yaratılış ve Başlangıç* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994), 69.

⁷⁰ Kalkan, *Büyük Patlama ve Yaratılış*, 101.

⁷¹ Greene, *Saklı Gerçeklik*, çev. S. Nalan Büyükkantarcioğlu, 16; Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 20; Yalçın, *Evren ve Yaratılış*, 118-119.

Einstein da Newton gibi sonsuz, statik evren inancına sahipti. Fakat daha sonraları Einstein sonsuz, statik evren inancına sahip olmasını, hayatının en büyük hatası olarak dile getirmiştir.⁷² Einstein bilim dünyasına İzafe Teorisiyle (Görelilik Kuramı) yani $E=mc^2$ (E = enerji, m =kütle, c = ışık hızı) formülüyle en önemli katkısını yapmıştır.⁷³ Daha sonraları Einstein'ın izafe teorisi üzerinde çalışan Rus fizikçi ve matematikçi Alexander Friedmann evrenin genişlediğini tespit etmiştir.⁷⁴

Dinamik evren yani genişleyen evren anlayışı, ilk olarak 1929 yılında Edwin Hubble'ın kırmızıya kayma- uzaklık yasasını bulması sonucunda bilim dünyasına yerleşmiştir.⁷⁵ Daha sonra 1965'te Robert W. Wilson ve Arno Penzias'ın kozmik fon ışınmasını⁷⁶, 1979'da Alan Guth'un şişme kuramını⁷⁷ keşfetmeleri ve daha sonraki diğer destekleyen buluşlarla evrenin bir başlangıcı olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Yani, evren hareketli bir yapıya sahiptir. Balon ya da sabunun köpüğünün büyümesi gibi genişlemektedir.⁷⁸ Hubble galaksilerden gelen ışığın mercekleştirmesindeki tayf (spektrum) çizgilerinde kırmızıya doğru kaydığını gözlemlemesini şu şekilde açıklamıştır.⁷⁹

“Herhangi bir yıldızdan dünyamıza gelen ışığın tayf analizlerinin incelenmesi sonucunda, söz konusu yıldızdan başlıca hangi maddelerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Eğer bir yıldızda bol miktarda hidrojen varsa, tayf çizgisinde yüksek değerlerdeki enerjinin maksimum değeri ile birlikte bu enerjiye eşdeğer olan dalga boyu ortaya çıkmaktadır. Hidrojenin dalga boyu 411,17; 434,05; 486,13 ve 656,28 nanometre (nm) değerine sahiptir.⁸⁰ (1 nanometre bir metrenin milyarda biri uzunluğudur.) Zaten gözümüz de 400 nanometre ile 700 nanometre arasındaki dalga boylarına hassas olarak yaratılmıştır. Sürdürdüğüm araştırmalarda, tayf analizlerinde biraz önce yukarıda verdiğim dalga boyu değerlerini bulamadım. Bulduğum dalga boylarının nanometre olarak değerleri: 411,54;

⁷² Kalkan, *Büyük Patlama ve Yaratılış*, 60.

⁷³ Greene, *Saklı Gerçeklik*, çev. S. Nalan Büyükkantarcioglu, 17-20; Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 52.

⁷⁴ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 60; Kalkan, *Büyük Patlama ve Yaratılış*, 58-60.

⁷⁵ Greene, *Saklı Gerçeklik*, çev. S. Nalan Büyükkantarcioglu, 26; Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 58; Kalkan, *Büyük Patlama ve Yaratılış*, 100; Derya Gemici Deveci, *Etkileşimli Modeller Kullanılarak Evren Dinamiğinin İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 5; Özgür Akarsu, *Bianchi Tipi Evrenlerin Kozmolojik Çözümleri*, (İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010), 1; Ali İhsan Keskin, *Genişletilmiş Gauss-Bonnet Kuramında Kozmolojik Genişleme Problemi ve Entropinin Doğası* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 11-12.

⁷⁶ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 60; Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 134.

⁷⁷ Greene, *Saklı Gerçekler*, çev. S. Nalan Büyükkantarcioglu, 59; Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 212.

⁷⁸ Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, 145.

⁷⁹ Tuna, *Noktanın Seyri*, 49.

⁸⁰ Hidrojen atomu detaylı bilgi için bk. Mukadder İğdi Şen, *Galaksilerin Radyal Dağılımı: Geniş Ölçekli Yapının Analizinde Fotometrik Kırmızıya Kaymaların Güçlü ve Zayıf Yönleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 24-29.

435,50; 487,75 ve 658,47 nm. Görüldüğü gibi, yukarıda verdiğim değerlerle, benim bulduğum değerler arasında farklılıklar mevcuttur. Bu bulduğum değerler, olması gereken değerlerden daha büyüktür. Örneğin ilk değer 411,17 nm iken, ben 411,54 nm buldum. Diğerleri için de aynı yüksek değerler ortaya çıktı. Bunun izahını nasıl yapacaktım? Bulduğum değerlerle hidrojenin bilinen değerleri uyuşmuyordu. Bu değerlere uyan başka bir element de evrende yoktu! O halde çarpıcı bir gerçek ortaya çıkıyordu. Mademki, bulduğum değerler, asıl olması gereken çizgiden sapmıştır ve bu sapış artı yöndedir; o halde yıldızlardan gelen ışığın dalga boyu uzamış demektir. İşte Doppler Olayı'nı buraya uyguladığım zaman gördüm ki, gözlediğim yıldızlar veya bu yıldızların toplu olarak bulunduğu galaksiler dünyamızdan uzaklaşmaktadır.”⁸¹

Hubble evrenin statik değil dinamik bir yapıya sahip olduğunu, sonsuz değil bir başlangıcının olduğunu; evrenin an ve an genişlemesiyle yani ışık ışınlarının kırmızıya kayışı ile bulmuştur. Işık ışınlarında, ışığın renklerine göre farklı dalga boyları bulunmaktadır. Bizden uzaklaşan ışık kaynağının dalga boyu uzundur (kırmızı renk), yaklaşan ışınların dalga boyu ise kısadır (mavi renk).⁸² Işık ışınları da su dalgaları gibi yayılarak dünyamıza gelmektedir.⁸³ Yani ışığın dalga boyu, tıpkı suyun içine atılan taşın sudaki dalgalanması gibidir. Uzaklaştıkça dalga boyu artmaktadır yani saniyedeki titreşim sayısı azalmaktadır. Yakınlaştıkça dalga boyu azalmakta, saniyedeki titreşim sayısı artmaktadır. Işık ışınları da kırmızı renge kayarak dalga boyunu artırmış ve evrendeki bir genişlemeyi, yıldızların birbirinden uzaklaştığını göstermiştir.⁸⁴ Ayrıca Hubble kırmızıya kayış değerini şu formüllerle ispatlamıştır:

$$Z = \frac{\text{Gözlemlediğimiz Dalga Boyu} - \text{Orijinal Dalga Boyu}}{\text{Orijinal Dalga Boyu}}$$

$$Z = H \frac{\text{Yıldızın Bizden Uzaklığı (d)}}{\text{Işık Hızı (c)}}$$

$$Z = \frac{\text{Yıldızın Kaçış Hızı } v}{\text{Işık Hızı } c} = \frac{v}{c}$$

Yıldızın uzaklaşma hızı (v) = H x yıldızın bizden uzaklığı (d)

⁸¹ Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 110-111.

⁸² Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 57; Tuna, *Noktanın Seyri*, 84; Şen, *Galaksilerin Radyal Dağılımı: Geniş Ölçekli Yapının Analizinde Fotometrik Kırmızıya Kaymaların Güçlü ve Zayıf Yönleri*, 16-19.

⁸³ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 20.

⁸⁴ Babuna, *Bilimden İmana*, 102.

Red shift (Z) = H x ışığın dünyaya gelmesi için geçen zaman (t)”⁸⁵

Evrenin yaratılıştan sonra niçin genişlediği, genişlemesinin sonuçlarının neler olduğu ve genişleme hızının ne kadar olduğu ise şu şekildedir:

Evrenin yaratılışından itibaren 14 milyar yıl geçmiştir. Bu süre içinde evren ivmeli bir şekilde genişlemekte ve genişlerken soğumaktadır. Tüm uzayın akıl almaz bir hızla genişlemesi sonucunda sıcaklık değeri 10^{32} dereceden, -270 dereceye düşmüştür.⁸⁶ Evrenin bu ilk sıcaklık anında proton ve nötron yaratılmıştır. Sıcaklığın düşmesiyle birlikte uygun ısı ortamının oluşmasıyla, elektron vb. yaratılmaya başlamıştır.⁸⁷

Evrenin genişleme hızıyla ilgili buluşlar da şunlardır: “1979 yılında, ABD’den Alan Guth, adına Şişme Kuramı (Inflation Theory) adını verdiği bir hesaplama ile evrenin bebeklik döneminde, başlangıçtan çok kısa bir zaman sonra her 10^{-34} saniyede, iki kat genişlediğini keşfetti.”⁸⁸ Yani 1 cm çapında madeni bir para büyüklüğünde olan evrenimiz, saniyenin kesirleri kadar kısa bir süre içinde Samanyolu Galaksisi’nin 10 000 000 katı kadar büyüklüğe erişmiştir.⁸⁹

Genişleme hızının sabit ya da ivmeli olması da, 1998 yılında, süpernova patlamaları sonucunda genişleme hızının sabit değil, üstelik ivmeli bir şekilde giderek artmasıyla keşfedilmiştir.⁹⁰ Bu ivmeli genişleme hızı da, yaklaşık 14 milyar yıl önce kâinatın bütün halinde aynı noktada olduğunu göstermektedir. Ayrıca başlangıç olan plank zamanında büyük patlama gerçekleşmiştir ve o vakitten itibaren evren daima genişlemektedir.⁹¹ Stephen Hawking de, evrenin büyük patlamadan yani yaratılış esnasından itibaren evrenin kritik bir hızla genişlediğini ve büyük patlama’dan bir saniye sonra evrenin genişleme hızının, sadece yüz bin milyon kere milyonda bir oranından düşük olsaydı dahi, evrenin şu anki büyüklüğüne

---

⁸⁵ Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 111-113; Red shift için bk. Özgür Sevinç, *Yüksek Boyutlu Friedmann-Robertson-Walker Modellerinde Parçacık Yaratma Etkilerinin İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 14-15; Şen, *Galaksilerin Radyal Dağılımı: Geniş Ölçekli Yapının Analizinde Fotometrik Kırmızıya Kaymaların Güçlü ve Zayıf Yönleri*, 94-111.

⁸⁶ Tuna, *Noktanın Seyri*, 90-91.

⁸⁷ Nurbaki, *Evrendeki Mucize*, 100.

⁸⁸ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 212.

⁸⁹ Tuna, *Noktanın Seyri*, 90.

⁹⁰ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 263; İvmeli genişleme için bk. Greene, *Saklı Gerçeklik*, 175-184; Hakan Eser, *Erken Dönemde Bazı Bianchi Tipi Evrenler* (İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 47-53; Akarsu, *Bianchi Tipi Evrenlerin Kozmolojik Çözümleri*, 29-37; Semra Gürtaş Doğan, *(2+1) Boyutta Gravitasyonel Dalgalar* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 2.

⁹¹ Nigel Henbest, “Büyük Patlama Evrende Yankılanıyor”, çev. Nur Alpar, *Bilim ve Teknik Aylık Popüler Dergisi*, 25/298 (Eylül 1992), 6.

ulaşamadan çökmüş olacağını ifade etmektedir.⁹² Nitekim bir kütlede yoğunlaşma gerçekleşiyorsa o zaman genişleme değil, büzülme ve küçülme gerçekleşmektedir.⁹³ Ayrıca Hawking bunun nedenini ise kütle çekim kuvvetiyle şöyle açıklamaktadır: “Evren biraz yavaş biçimde genişliyor olsaydı, kütle çekim kuvveti en nihayetinde genişlemeyi durdurur ve bunun ardından da evrenin büzüşmesini sağlardı. Ancak belirli kritik oranın üzerinde genişliyor olsaydı, kütle çekim bunu durduracak kadar kuvvetli olmaz ve evren sonsuza dek genişlemeye devam ederdi.”⁹⁴ Yani bilim dünyasında, genişleme hızının biraz daha yavaş olması neticesinde ise yıldızlar vb. oluşmaya fırsat bulamadan evrenin çökeceği, genişleme hızının biraz daha yüksek olması neticesinde ise yıldızların vb. oluşamayacağı kadar çabuk genişlemenin gerçekleşeceği ifade edilmektedir.⁹⁵

Görüldüğü üzere evrende kritik oranlar, hassas dengeler bulunmaktadır. Tüm kâinat canlıların yaşayabileceği şekilde hazır hale getirilmiştir. Evrenin genişlemesiyle canlıların ihtiyaç duyabileceği sıcaklık, ısı, hava, gıda vb. her şey hazır hale getirilmiştir. Mesela, Süpernova patlamalarıyla elementler, mineraller vs. oluşmuştur.

Günümüze kadar ulaşan tefsir kaynaklarına bakıldığında yukarıda da açıkladığımız Zariyat Sûresi 47. âyet-i kerîmenin yorumunda, evrenin yaratıldığı andan itibaren genişlediği gözükmektedir. Ayrıca Zariyat Sûresi ile birlikte, Enbiyâ Sûresi’nde de evrenin genişlemesi anlatılmaktadır. “*O dehşet günü gökleri yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreriz. Yaratmaya başlamadan önceki hale döndürürüz. Sözümüz sözdür; biz bunu mutlaka yaparız.*”⁹⁶ Âyeti kerime kıyamet günü, evrenin yok oluş esnasındaki durumunu ifade etmektedir. Yani yoktan var olup genişleyen kâinatın, kâğıt gibi dürülerek yok olacağı, ilk yaratıldığı şekle geri döndürüleceği ifade edilmektedir. Genişlemenin zıddını ise evrenin yok oluşu başlığında ele alacağız. Evrenin yaratılışı sadece mucize kavramıyla açıklanabilir. Bilimin Big Bang kavramıyla ifade ettiği evrenin yaratılışı, bilim dünyasında evrenin genişlemesiyle ortaya çıkmıştır.

1.2.Kâinatın Altı Günde Yaratılması

Big Bang’ın delillerinden bir diğeri de evrenin altı günde yaratılmasıdır. Gün kelimesi Arapça’da **يَوْمٌ** ile ifade edilir ve güneşin doğuşu ile batışı arasında geçen zamanı ifade eder.

⁹² Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 155.

⁹³ Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri*, 118.

⁹⁴ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 59.

⁹⁵ Lee Smolin, *Zamanın Yeniden Doğuşu*, çev. Bilge Tanrıseven (Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2017), 241.

⁹⁶ el-Enbiyâ 21/104.

Bazen de süre dikkate alınmayarak herhangi bir vakit için kullanılır.⁹⁷ Kur’ân-ı Kerim’de **يَوْمٌ** kelimesinin kullanıldığı manalara bakacak olursak şöyledir: Mutlak zaman⁹⁸, dünyanın kendi eksenini etrafında dönmesiyle oluşan 24 saate tekabül eden normal gün⁹⁹, bizim günlerimizle bin yıl olan gün¹⁰⁰, bizim günlerimizle elli bin yıl olan gün¹⁰¹ ve aşama, kademe, merhale gibi manalarda kullanılmıştır. Âyetlere baktığımızda zamanın izafi olduğunu görmekteyiz.

Kur’ân-ı Kerim’de evrenin altı günde yaratılması toplam sekiz yerde anlatılmaktadır. Bunların yedi tanesinde **سِتَّةَ أَيَّامٍ** (altı gün) ifadesi zikredilmiş olup, A’râf, Yûnus, Hûd, Kâf, Hadîd sûrelerinde göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı,¹⁰² Furkân ve Secde sûrelerinde ise göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin altı günde yaratıldığı ifade etmiştir.¹⁰³ Fussilet sûresinde de yaratılış süreciyle ilgili olarak; arzın iki günde yaratıldığı, dört günde oradaki rızıkların takdir edildiği, semanın da yedi kat gök olarak iki günde yaratıldığı ifade edilmiştir.¹⁰⁴

⁹⁷İsfahânî, “y-v-m”, 1178.

⁹⁸ “Bir gün gelecek yer başka yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek, insanlar gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah’ın huzuruna çıkacaklardır.” (el-İbrahim 14/48.)

⁹⁹ “... Bulamayan ise hac sırasında üç gün, döndükten sonra da yedi gün yani tam on gün oruç tutmalıdır...” (el-Bakara 2/196.)

¹⁰⁰ “O gökten yere her işi düzenleyip yönetir. Sonra bütün işler sizin hesabınıza göre bin yıl tutan bir günde O’nun katına çıkar.” (el-Secde 32/5.)

¹⁰¹ “Melekler ve rûh O’na, miktarı elli bin yıl olan bir günde yükselip çıkar.” (el-Me’âric 70/4.)

¹⁰² “Şüphesiz ki rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istivâ eden; geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah’tır. Bilesiniz ki, halk da emir de yalnız O’na aittir. Âlemlerin rabbi olan Allah yüceler yücesidir.” (el-A’râf 7/54)

“Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da (yarattığı) arşa hâkim olan, her işi yöneten Allah’tır. O izin vermedikçe şefaate edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin rabbinizdir, öyleyse O’na kulluk edin. Bunları düşünmez misiniz!” (el-Yûnus 10/3)

“Arşı su üzerinde iken hanginizin daha güzel davranacağını denemek için gökleri ve yeri altı günde yaratan O’dur. Eğer sen, ‘Öldükten sonra mutlaka dirileceksiniz.’ Desen kâfirler derhal, ‘Bu apaçık bir düzmedir.’ derler.” (el-Hûd 11/7)

“Gökleri ve yeri altı günde yarattık da en küçük bir yorgunluk çekmedik.” (el-Kâf 50/38)

“Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istivâ eden O’dur. O, toprağa giren ve ondan çıkan, gökten inen ve ona yükselen her şeyi bilir. Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir.” (el-Hadîd 57/4)

¹⁰³ “Gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden O’dur. O rahmândır. Onu Bir bilene sor.” (el-Furkân 25/59)

“Gökleri, yeri ve bunların arasındakileri altı günde yaratan, sonra arşa istivâ eden Allah’tır. O’nsuz size ne bir dost ne bir şefaateçi bulunur. Hâlâ düşünüp ders almaz mısınız?” (el-Secde 32/4)

¹⁰⁴ “De ki: Arzı iki devirde yaratanı inkâr edip O’na başkalarını ortak mı koşuyorsunuz? O yaratıcı, âlemlerin rabbi olan Allah’tır. Arz üzerinde sarsılmaz dağlar oturttu, orayı bereketli hale getirdi; gerekli besinlerini orada –bunlara ihtiyacı olan varlıklar için eşit derecede olmak üzere- uygun ölçülerle yarattı. (Bütün bunlar) dört devirde oldu. Dahası O, duman halinde olan semaya iradesini yöneltti; ardından ona ve arza, ‘İsteyerek veya istemeyerek (varlık sahnesine) gelin! Buyurdu. Boyun eğerek geldik’ dediler. Böylece onları iki evrede yedi gök olarak yarattı, her göğe işlevini ilham etti. Biz, yakın semayı kandillerle donattık ve onu koruduk. İşte bu, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen Allah’ın takdiridir.” (el-Fussilet 41/9-10)

Altı gün ifadesi geçen âyet-i kerîmelere bakıldığında müfessirlerin farklı yorumlarda bulunduğu görülmektedir. Bazı müfessirler bu altı günün dünya günleri olan 24 saat olarak kabul etmekle birlikte; birçok müfessir tarafından da, henüz yerin ve göğün bulunmadığı yaratma sırasında bir gün yani 24 saat olarak vasıflandırmanın uygun olmayacağı, altı günün altı vakit olacağı ifade edilmiştir.¹⁰⁵ Nitekim gün, güneşin doğmasından batmasına kadar geçen zamanı ifade etmesi nedeniyle güneş olmadan da gün kelimesi 24 saat olarak ifade edilemez.¹⁰⁶ Yerler ve gökler yaratılmadan evvel 24 saatin toplamı olan gün ifade edilemeyeceği için, özellikle bazı son dönem tefsirlerde yeni yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurularak altı günün süresinin sadece Cenâb-ı Hakkın bildiği altı merhale olarak anlaşılmasının uygun olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁷ Bu vaktin ölçüsü 24 saate eşit veya ondan kısa ya da daha uzun olması mümkündür.¹⁰⁸

Tefsir âlimlerinin yorumlarına bakıldığında altı gün ifadesinden 6x24 saat değil, gün kelimesinin devir anlamına geldiği görülmektedir. Yani evrenin merhale merhale, aşama aşama yaratıldığı ifade edilmiştir.¹⁰⁹ Cenâb-ı Hakk ol der ve her şey olurur. O, bir anda yaratmaya kâdirken, yeri göğü merhale merhale olarak yaratmasının hikmetini, tefsir âlimleri şöyle açıklamaktadırlar: Allah'û Teâlâ kâinatı bir anda yaratmaya kadir olduğu halde insanlara; yapılan işlerin sağlam yapılmasını,¹¹⁰ şefkati, teenniye,¹¹¹ yumuşaklığı, sabrı, öğretmek, sevabın ve cezanın gecikmesinin mükellefi, işleri ihmal etmeye sürüklememesi için kâinatı altı günde yaratmıştır.¹¹² Ayrıca Meleklerin göklerden ve yerden önce yaratıldığını söyleyenlere göre Allah'û Teâlâ, kudretinin meleklerle peyder pey zuhur etmesini dilemiştir.¹¹³

Allah ol deyince her şey olurur fakat neden altı günde yaratıldı şeklinde soru tutarlı bir soru gözükmemektedir. Nitekim Allah kâinatı on günde yaratmış olsaydı bu durumda neden on günde sorusu sorulacaktı. Ayrıca kâinat altı günde yaratılmamış olsaydı yaratmanın imkânına delil bulunmayacaktı. Gece gündüz birbirini takip etmeyecek, atalarımız olursa biz olmayacaktık. Biz olursak onlar olmayacaktı. Yani o âlem bu âlem olmazdı.¹¹⁴ Kâinatın altı günde yaratılması, yaratıcının kudretinin sınırlı olmasıyla ilgili bir durum değildir. Allah'ın

¹⁰⁵Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/48.

¹⁰⁶Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'an*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 7/360.

¹⁰⁷Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/535.

¹⁰⁸Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/51.

¹⁰⁹Beyzâvî, *Envârut-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, çev. Şadi Eren, 2/38.

¹¹⁰Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'an*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 7/360.

¹¹¹Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 17/271.

¹¹²Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 10/401.

¹¹³Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'an*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 7/360.

¹¹⁴Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/52.

her şeye gücü yeter. O var olmak için hiçbir şeye ihtiyaç duymamaktadır. Yaratılan ise var olmak ve varlığını sürdürmek için bir varlığa, zamana ve mekâna yani bir nedene muhtaçtır. Allah evreni halletmesiyle, evrende bir oluş, hareket başladı. Bu olay zincirleri ise insanın zihninde zaman kavramını oluşturdu.¹¹⁵

Evrenin altı günde yaratılması, bilim dünyasında da altı aşama olarak şu şekilde açıklanmıştır:

İlk aşama planck dönemi; 10^{-43} saniye olarak hesaplanan andır. Big Bang'ın müteakibindeki ilk 10^{-43} saniye kâinatın yaratıldığı andır.¹¹⁶ Aslında an tıpkı nokta gibi boyutsuz bir vakittir ve sonsuzluk da boyutsuzdur. Böylelikle ebedi olan için an ve sonsuzluk arasında fark bulunmamaktadır. Bu nedenle ezeli ve ebedi olan Allah'u Teâla için sınırlı vakit dilimleri düşünülemez. O yüzden yaratıcı ile yaratılan ilişkisinin bulunduğu durumlarda vakit kavramlarını her zaman yaratılan açısından ele almak icap eder.¹¹⁷

Bilim dünyası, bu planck dönemini tam olarak tanımlayamıyor. Onun nasıl olduğu, ne şekilde gerçekleştiği konusunda sadece matematiksel olarak hesaplanan miktarıyla biliniyor. Mesela, $t=0$ anı ile $t=10^{-43}$ saniye aralığı içinde ne olup bittiğini hiç kimse bilmiyor.¹¹⁸ Matematiksel olarak yapılan hesaplamalara göre, Planck Dönemi'nde, içinde bulunduğumuz muazzam kâinat; sıkışık, yoğun ve sonsuz denecek kadar küçük bir mekâna sığmış bulunmaktaydı. Bilim adamlarının çoğu bu küçücük mekânın boyutlarına erişmenin mümkün olmadığını söylemekle beraber, hesaplama yapan bilim adamları Planck uzunluğunu 10^{-33} santimetre olarak ölçmüştür.¹¹⁹

İkinci aşama; kozmik çorba olarak ifade edilen, “atom altı parçacıklardan oluşan sade bir dönemdir. İkinci aşama, tekilik (singularity) dediğimiz yaratılışın başlangıç ânı olan 10^{-43} saniyeden sonra gelir. Bu aşamada, Çekim Kuvveti (gravitasyon), Güçlü Çekirdek Kuvveti, Zayıf Çekirdek Kuvveti ve Elektromanyetik Kuvvet birbirinden ayrılarak her biri kendilerine verilen görevleri ifa etmek üzere hazırlanmışlardır. Bazı bilim adamları bu ikinci döneme ‘quark-lepton’ adını vermişlerdir.”¹²⁰ Yani evrenin yaratılışı esnasında bu devâsa sıcakta henüz atom altı parçacıklar oluşmuştur. Quark da bu parçacıklardan biri olması hasebiyle bu aşamaya quark-lepton ismi verilmiştir.

---

¹¹⁵Sami Erdem (ed.), *Genç Akademisyenler İlahiyat Araştırmaları* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009), 57.

¹¹⁶Furkan Şahin, *Yeryüzünün ve Göklerin Yaratılmasıyla İlgili Ayetlerin Modern İlmî Veriler Işığında Yorumlanması* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 158.

¹¹⁷Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/535.

¹¹⁸Tuna, *Noktanın Seyri*, 18.

¹¹⁹Greene, *Saklı Gerçeklik*, çev. S. Nalan Büyükkantarcioglu, 101; Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 154.

¹²⁰Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 156-159.

Üçüncü aşamayı, bilim adamları elektron dönemi olarak isimlendirmişlerdir. Bu aşamada “Big Bang”ten bir saniye geçtikten sonra, âni enflasyonun etkisiyle ortamda elektron çifti yaratılır. Elektron çifti demek, elektron-pozitron ikizi demektir. Elektronla, pozitif elektron bir araya gelince birbirini yok ediyorlar; bu arada enerji açığa çıkıyor. Ama bu enerjiden aynı zamanda elektron çifti ile nötrino oluşuyor.”¹²¹

Dördüncü aşama radyasyon dönemi olarak adlandırılmıştır. “Bu radyasyon, ışık ve ısı halinde havalı veya havasız ortamda yayılabilen enerjidir. Güneş, ay, dünyamız vb. henüz şekillenmediğinden, yani bildiğimiz madde de tam olarak oluşmadığından, ortaya çıkan enerji tamamen foton enerjisi olarak düşünülmelidir.”¹²²

Beşinci aşama, maddenin yaratılışı aşamasıdır. Yani, “Bu aşamada artık evren, ilk meyvesini vermiş, hidrojen (H) atomu şekillenmiştir. Bu aşamada, hidrojenden sonra helyum (He) atomunun yaratılması gelir. Helyum, hidrojenden oluşmuştur.”¹²³ Atom numarası 1 olan iki tane hidrojen bir araya gelerek, atom numarası 2 olan helyumu oluşturmuştur. Bu da periyodik cetveldeki elementlerin nasıl oluştuğuna ipucu vermektedir. Bundan sonraki ve son olan 6. aşama da elementlerin oluşumudur.

Altıncı aşama, yıldızlar ve galaksiler dönemi olarak isimlendirilmiştir. “Bu aşamada elementler meydana gelecek, madde ve enerji evrene hâkim olacaktır.”¹²⁴

Bu şekilde gruplandırmanın haricinde bilim dünyasında Steven Winberg’in altı film karesi şeklinde gruplandırması da bulunmaktadır.¹²⁵ Bu iki gruplandırmanın ilk iki aşaması farklılık arz etmektedir. Diğer dört aşamasının ise benzerlikleri bulunmaktadır.

Evrenin altı günde yaratılması, bilim dünyasında yukarıda açıklandığı gibidir. Kur’ân-ı Kerim’de ise kâinatın yaratılış aşamalarında; yerin, göğün ve ikisi arasındakilerin yaratıldığı ifade edilmektedir. Yer ve göklerin yaratılışının öncesinde de maddi varlık âleminde sadece suyun bulunduğu ifade edilmektedir.¹²⁶ Enbiyâ Sûresi’nde de “...her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi?”¹²⁷ buyrulmaktadır. Katâde de âyeti; “O, her şeyi sudan yaratmıştır”¹²⁸ şeklinde açıklamaktadır. Bilim dünyasında da ifade edildiği gibi ilk olarak oluşan, periyodik cetvelin de ilk elementi olan hidrojendir (H). Hidrojenle oksijen bir araya gelmesiyle su oluşmaktadır. Elmalı İlk yaratılan maddenin ışık olmamasına bağlı veya

---

¹²¹ Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 161.

¹²² Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 162.

¹²³ Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 164-166.

¹²⁴ Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 167.

¹²⁵ bk. Steven Weinberg, *İlk Üç Dakika*, çev. Zekeriyya Aydın, Zeki Aslan (Ankara: Tübitak Bilim Kitapları, 2005), 97-114.

¹²⁶ Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Âyetleri Tefsiri*, 89.

¹²⁷ el-Enbiyâ 21/30.

¹²⁸ Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 11/482.

tabiatı nedeniyle duhan (duman) olarak isimlendirildiğini söylemektedir.¹²⁹ “Bu duman, yer ve göklerin oluşumunda sudan veya onun katkı maddelerinden sonra ikinci aşamayı göstermektedir.”¹³⁰

Altı gün; yer, gökler ve ara nesnelere olmak üzere üç ayrı varlığa ve onların sıfatlarıyla birlikte toplam altı durumu göstermektedir.¹³¹ Elmalılı evreleri; dumandan yani karanlıktan cisimlere, sıcak ateşten toprağa, topraktan suya, sudan hayata geçmek olarak ifade etmiştir.¹³² Altı gün ifadesini Fussilet Sûresi 9-12. âyetleriyle özetleyecek olursak; yerkabuğunun oluşması ve üzerindeki bitkilerin yaratılması dört evre olarak, göklerin yaratılması da iki evre olarak ifade edilmektedir. Yerin yaratılış aşaması; ana kütlelerin bölünmesi, dağların yaratılması, bitkilerin meydana gelmesi, hayvanların ve insanların yaratılmasıdır. Göklerin yaratılış aşaması ise; göklerin yerden ayrılması ve gök cisimlerinin ayrılması olarak ifade edilmiştir.¹³³

Altı aşama olarak ifade edilen dönemlerin her birinde, bir şeylerin yaratıldığını görmekteyiz. “Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O’ndan ister (O’na muhtaçtır). O her an yaratma halindedir.”¹³⁴ Âyette de gördüğümüz üzere, yaratma her an devam etmektedir. Fahreddin er-Razi de Cenâb-ı Hakkın gün ifadesini devre olarak tanımlamıştır ve bu altı devre içinde gök ve yer arasındakileri yarattığını ifade etmiştir.¹³⁵ Bu altı evrede atom altı parçacıklar, elementler, yıldızlar, güneş, dünya, ay vb. merhale merhale yaratılarak, evren insanın yaşaması için hazır hale getirilmiştir. “Atom ve moleküllerin tesadüf olmadan dizilmeleri sonucunda, madde ve enerjinin karmaşık dağılımının çok geniş ölçekte enformasyona dönüşmesi sonucunda açığa çıkan sistem de canlılık olarak isimlendirilmiştir.”¹³⁶

2.Kâinatın Yok Oluşu/ Kıyamet

Evrenin yok oluşu yani kıyametin ahvali Kur’an-ı Kerim’de anlatılırken yerde ve gökte gerçekleşecek hadiselerin nasıl meydana geleceği ifade edilmiştir. Bunlar; yerin sarsıntıyla sarsılacağı ve dümdüz olacağı, dağların un ufak olacağı, denizlerin fışkırtılacağı, yerkürenin ayrılıp paramparça olacağı, göğün yarılacağı, güneş ve ayın birleşeceği, yıldızların

¹²⁹ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 6/607.

¹³⁰ Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Âyetleri Tefsiri*, 56.

¹³¹ Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Âyetleri Tefsiri*, 90.

¹³² Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 4/52.

¹³³ Muhsin Demirci, *Kur’ân’ın Ana Konuları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 59.

¹³⁴ el-Rahman 55/29.

¹³⁵ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 20/314.

¹³⁶ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 193.

ışığının söneceği ve dağılıp döküleceğidir. Bu gerçekleşecek hadiseler, Zümer Sûresi 68. âyette ifade edilen sûra iki defa üflemeden birinci üfleminin neticesidir.

İnsanların “Kaçacak yer neresi?”¹³⁷ dedikleri o büyük günde, semâdaki ve arzdaki haşyetin anlatıldığı âyetlerden bazıları şunlardır: “Güneş dürülüp karardığında, yıldızlar dökülüp söndüğünde, dağlar sökülüp yürütüldüğünde, doğuracak develer başı boş bırakıldığında, yabani hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde, denizler kaynatıldığında.”¹³⁸ “Gök yarıldığında, yıldızlar dağılıp saçıldığında, denizler yükselip birbirine katıldığında”¹³⁹ “Gök yarıldığında ve Rabbi’ne boyun eğip gerekeni yaptığında, yer uzatılıp dümdüz edildiğinde ve içindekileri atıp boşaldığında ve o da Rabbi’ne boyun eğip gerekeni yaptığında.”¹⁴⁰ Ayrıca İbrâhîm 14 /48; Kehf 18/ 47; Tâ-hâ 20/ 105, 106; Neml 27/87; Zümer 39/ 68; Şûrâ 42/ 5; Duhân 44/ 10, 11; Kâf 50/ 44; Tûr 52/ 9, 10; Kamer 54/ 1; Rahmân 55/ 37; Vâkıa 56/ 4, 5, 6; Hâkka 69/ 14, 16; Mearic 70/ 8, 9; Müzzemmil 73/ 14; Kıyâme 75/7, 9; Mürselât 77/ 8, 9, 10; Nebe’ 78/ 19, 20; Nâzi’ât 79/ 6, 7, 8 âyetlerinde de kıyametin nasıl gerçekleşeceği, evrenin nasıl yok olacağı anlatılmaktadır.

Bilim dünyasına bakıldığında, evrenin sonu yani kıyamet, Big Crunch (Büyük Çatırtı) ismiyle yerini almaktadır. Big Crunch’un nasıl gerçekleşeceği ile ilgili bilim adamları farklı teoriler öne sürmüşlerdir. Bunlardan birisi evrenin sonsuza kadar genişleyeceği diğeri ise evrenin genişlemesinin belli bir süreye kadar devam edeceğidir. Big Crunch için genişlemenin ne anlama geldiği, onu nasıl etkilediğine bakacak olursak şöyledir:

Birincisi olan evrenin sonsuza kadar genişlemesi yani açık evren modeline göre; “evrenin yoğunluğu, uzaklaşan galaksileri tutacak kadar fazla değildir. Açık evren modelinde, çekim kuvveti yetersiz kalacağından, galaksiler sürekli olarak birbirinden uzaklaşır ve genişleme işlemi sonsuz zamana kadar devam eder.”¹⁴¹ “Bu durumda evren maddesi birbirinden uzaklaşmış olacak; ay dünyamızdan, dünya güneşten, güneş, içinde yer aldığı Samanyolu gökadasından (galaksi) ayrılacak. Her parça, ıssız bucaksız uzayın sessiz, karanlık ve cansız soğukluğunda hareketsiz, öylece kalacak!”¹⁴² Yani kütle çekim kuvveti genişlemeyi durduramaz ve galaksiler birbirinde uzaklaşır.¹⁴³

¹³⁷ el-Kıyâme 75/10.

¹³⁸ el-Tekvîr 81/1-6.

¹³⁹ el-İnfîtâr 82/1-3.

¹⁴⁰ el-İnşikâk 84/1-5.

¹⁴¹ Tuna, *Son Basamak Dünyamızın Hayat Hikayesi* (İstanbul: Şule Yayıncılık, 2017), 201-202.

¹⁴² Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 276.

¹⁴³ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 64.

İkincisi olan evrenin genişlemesinin belli bir vakte ve sınıra kadar devam edeceği kapalı evren modeline göre de; “uzayı sürekli genişlemeye zorlayan evrenin iç enerjisi, evrenin kendi içinde tutmaya zorlayan çekim kuvveti karşısında yetersiz kalır. Evrenin kendi çekim kuvveti, iç enerjisinden daha fazla olacağından bir gün gelir, evren artık genişlemeyi durdurur ve ters bir işlemle sıkışmaya başlar. Sıkışma demek, galaksilerin birbirinden uzaklaşmaları değil; tam aksine galaksilerin birbirine yaklaşmaları anlamına gelir.”¹⁴⁴ Bu da kâinatın küçülmesi demektir. Yani kütle çekimi genişlemeyi yavaşlatacak ve galaksiler birbirine doğru yaklaşarak kâinat büzüşecek.¹⁴⁵ “Ay dünya ile dünyamız ve öteki gezegenlerin tümü güneşle birleşip bütünleşecek. Sıcaklık olağanüstü derecelere fırlayacak. Sıcak, çok sıcak bir ateş topu haline gelen evrenimiz, milyarları bulan sıcaklık değeri ile sıkışa sıkışa belki de bir tenis topu boyutlarına inecek!”¹⁴⁶ Enbiyâ Sûresi’nde de “*O dehşet günü gökleri yazılı kâğıt tomarlarını dürer gibi düreriz. Yaratmaya başlamadan önceki hale döndürürüz. Sözümüz sözdür; biz bunu mutlaka yaparız.*”¹⁴⁷ şeklinde buyrulur kâinatın yaratılış anındaki haline döneceği ifade edilmiştir. İbn Abbas da, her şeyin helak olacağını, yok edileceğini ifade etmiştir. Kıyamet gününde gökler dürülerek imha edilecektir. Yani başlangıçta olduğu gibi hiçbir şey kalmayacaktır.¹⁴⁸ İbrâhîm Sûresi’nde de “*Bir gün gelecek yer başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek, insanlar gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah’ın huzuruna çıkacaklardır.*”¹⁴⁹ buyrulur katlayıp dürüldükten, yok olduktan sonra yeniden yaratılacağı ifade edilmektedir.¹⁵⁰ Yani yeni bir âlem için uygun şartlar gerçekleştirilecektir.¹⁵¹

Üçüncü modele göre de kâinatın tekrar çökmekten kurtulacağı bir hızla genişlemesidir. Burada uzaklaşma sıfırdan başlayarak sonsuza kadar artar.¹⁵²

Evrenin açık ya da kapalı olmasını saptamak için bilim adamları evrenin kütle, yoğunluk ve genişleme hızı değerlerine bakmışlardır.¹⁵³ Çünkü yerçekimi etkisiyle ağaçtan düşen bir elma veya yukarı doğru atılan topun aşağı düşmesi dünyanın çekim gücüne bağlıdır. Bu da kütle ve yoğunlukla alakalıdır.

---

¹⁴⁴ Tuna, *Son Basamak Dünyamızın Hayat Hikayesi*, 202.

¹⁴⁵ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 64.

¹⁴⁶ Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 276.

¹⁴⁷ el-Enbiyâ 21/104.

¹⁴⁸ Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 11/581.

¹⁴⁹ el-İbrâhîm 14/48.

¹⁵⁰ Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 11/581.

¹⁵¹ Karaman vd., *Kur'ân Yolu*, 3/703.

¹⁵² Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 65.

¹⁵³ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 66.

“Karşılaştırma kolaylığı bakımından, uzmanlar, önce teorik olarak ‘kritik yoğunluk’ tanımını ortaya attılar. Kritik yoğunluk (d^1), belirli ve sabit bir değer olup, her santimetre küp uzay için 5×10^{-30} gram maddeyi içerir. Bu değer, aynı zamanda her 1000 litrelik bir uzay hacmi içinde 3 hidrojen atomunun varlığına eşdeğerdir. Değişmez yoğunluk değerine göre, evren ‘kapalıdır’. Başka bir deyişle, eğer evren bu kritik (d^1) değerine sahip olursa kaçınılmaz son gerçekleşecektir.

Uzmanlar yeni bir d^2 değerini bulmayı denediler. Hali hazırdaki yoğunluk değerini gösteren d^2 , bize evrenin kıyamete ne kadar yakın olduğunu ifade edecekti. Başka bir anlatımla d^1 ve d^2 değerlerinin birbirine oranı, evrenin ölümü için önemli bir gösterge olacaktır. Kozmoloji uzmanları, d^1/d^2 oranını yeni bir simge ile gösterdiler. Bu simgenin ismi omega oldu (w). Eğer omega bir veya birden büyükse, evrenin yoğunluk değeri üstün gelecek ve kendini tutamayacak hale erişen evrenimiz, ‘büyük çatırtı’ ile kendi içine kapanacak! Kıyamet kaçınılmaz olacak. Yok eğer omega değeri birden küçükse, o zaman da evren ‘açık’ modele uygun olarak hep genişleyecek, hep genişleyecektir.”¹⁵⁴

Yani kozmik yoğunluk kritik değerden küçükse evren sonsuza kadar genişlemiş olacaktır. Kozmik yoğunluk kritik değerden büyükse ise evren sonludur ve genişlemesi durarak büzülecektir.¹⁵⁵ Bilim adamlarından omeganın birden büyük olduğuna inananlar çoğunluktadır.¹⁵⁶

Kıyametin kopacağına delillerinden bir diğeri de karanlık madde (darkmatter) dir. Karanlık madde, gökada kümeleri arasında bulunan varlığı ancak kütle çekim etkisiyle tespit edilebilen maddedir¹⁵⁷

Evrenimizde, “eğer karanlık madde gereğinden fazla ise, evrenimiz ‘kapalı’ bir modele uygun olarak genişlemesini durduracak ve kendi içine kapanacaktır. Eğer evrende karanlık madde miktarı az ise, bu takdirde evren ‘açık’ bir modele göre, genişlemesini sürdürecektir. WMAP’ten elde edilen bilgileri NASA yetkilileri şöyle açıkladılar:

Evrenin aşağıdaki elemanlardan kurulmuş olduğu netlik kazanmıştır:

1.%4 oranında atomlardan (bildiğimiz madde)

2.%23 oranında karanlık maddeden; (Bu oran, tahminlerden bir hayli fazla görünüyor.)

¹⁵⁴ Tuna, *Son Basamak*, 203-204.

¹⁵⁵ Weinberg, *İlk Üç Dakika*, çev. Zekeriyya Aydın, Zeki Aslan, 139.

¹⁵⁶ Tuna, *Son Basamak*, 205.

¹⁵⁷ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 237.)

3.%73 oranında da karanlık maddeden kaynaklanan enerji.”¹⁵⁸

Bu durumda karanlık madde evrenimizin %96 sını oluşturmaktadır. Yani evrenin genişlemesi belli bir süre sonra duracak ve evren kendi içine kapanarak çökecek, kıyamet gerçekleşecektir.

Evrenin genişlemesinin durması neticesinde kâinattaki denge bozulacaktır. O gün çatlaksız olan gök çatlayarak yarılacaktır.¹⁵⁹ İnşikâk ve İnfitâr sûrelerinde göğün yarılmayı ifade edilmektedir. اِنْشِقَاقٍ (inşikâk) yarıma, çatlama, kopma¹⁶⁰ اِنْفِطَارٍ (infitar) da yarılmak, çatlama, parçalanmak¹⁶¹ gibi manalarına gelmektedir. Göğün yarılmayı tefsir âlimlerine göre ise; beyaz bulutları andıran bulutlarla yarılmayı,¹⁶² samanyolundaki yıldızlarla¹⁶³ ve iki yanı görülecek şekilde yarıp çatlamayı şeklinde açıklamış. Sonrasında da çürümüş ve yıpranmış olarak görüleceği¹⁶⁴ ve harap olacağı şeklinde ifade edilmiştir.¹⁶⁵ O büyük gün gökyüzü Allah'ın buyruğunu işitince yarılarak parça parça olacaktır.

Kıyametin gerçekleşmesi esnasında kâinata düzenin bozulacağı ve kâinatın ilk baştaki haline getirileceğinin ifade edileceği âyeti kerîmelerden bazıları şunlardır: “*Yerküre kendilerinden ayrılıp paramparça olduğu gün göz açıp kapayıncaya kadar (o seslenene yöneleceklerdir); bu bizim için çok kolay bir toplanmadır.*”¹⁶⁶ “*Gök yarıp gül kırmızısı bir yağ gibi olduğu zaman!*”¹⁶⁷ “*O gün gökyüzü erimiş maden gibi olur. Dağlar da atılmış renkli yüne döner.*”¹⁶⁸ “*O gün yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar savrulan kum yığınları halini alır.*”¹⁶⁹ “*Yeryüzü ve dağlar yerlerinden sökülüp birbirine bir defa çarpılarak darmadağın edildiğinde; işte o gün olacak olur. Gök yarılar, o gün (bütün) bunların düzeni çökmüştür.*”¹⁷⁰

Kıyamet günü gökyüzünde düzenin bozulmasıyla birlikte yeryüzünde de düzen bozulacaktır. “*O gün yer yarılar, onların üzerinden süratle yarıp açılır...*”¹⁷¹ O büyük gün depremler olacak ve depremlerin neticesinde yer kabuğu çatlayacaktır. Böylece tsunami,

¹⁵⁸ Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 140-141.

¹⁵⁹ Musaoğlu, *Kıyamet*, 276.

¹⁶⁰ Güneş, “Ş-k-k”, 640.

¹⁶¹ Güneş, “F-t-r”, 901.

¹⁶² Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 18/497.

¹⁶³ Beyzâvî, *Envârut-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, çev. Şadi Eren, 4/642.

¹⁶⁴ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, çev. M. Beşir Eryarsoy, 4/375.

¹⁶⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 21/119.

¹⁶⁶ el-Kâf 50/44.

¹⁶⁷ el-Rahmân 55/37.

¹⁶⁸ el-Me'âric 70/8-9.

¹⁶⁹ el-Müzzemmil 73/14.

¹⁷⁰ el-Hâkka 69/14-16.

¹⁷¹ el- Kâf; 50/44.

magma ve volkanların patlamaları gibi felaketler olacaktır.¹⁷² Dağlar yerinden koparılacak ve tuz buz olacaktır. Dağlar sanki buharlaşacak.¹⁷³ Yani o gün dağlar taş olmaktan çıkıp taneleri birbirini tutmayan yığılmış kum gibi olunca yer dümdüz olur. Tümseklik ve çukurun görülmediği dümdüz bir araziye dönüşür.¹⁷⁴ Ayrıca Yerküre alt-üst olarak mevcut tabakarı birbirine karışacak ve hatta çekirdeğine varıncaya kadar her şeyi dışarı atacağı, içinde hiçbir şey kalmayacağı ifade edilmektedir. Yani içi dışına boşalmış ölü bir dünya olacak. Yerin derinliğine inildikçe her 33 metrede ısı bir derece artmaktadır¹⁷⁵ ve yerin merkezinde 100 dereceye ulaşmaktadır.¹⁷⁶

Kıyamet günü denizler kaynayacak¹⁷⁷ ve yükselerek birbirine katılacaktır.¹⁷⁸ Denizlerin kaynaması ile ilgili müfessirler farklı yorumlarda bulunmuşlardır: Cehennem denizin dibinde olduğu ve dünyanın ömrü tamamladığında cehennem ateşinin tesiri denizlere ulaşacağı,¹⁷⁹ gökten güneş, ay ve yıldızların denizlere düşmesiyle denizler tutuşarak kaynayacağı¹⁸⁰ ve toprağın merkezine doğru gidildikçe sıcaklık artmasından dolayı lavlar kaynamaktadır. Dağların yerinden oynamasıyla birlikte arz kabuğu çatlaması ve denizin tabanından lavlar dışarı çıkarak kaynatacağıdır.¹⁸¹ Yani yerin çekirdeğinde bulunan ateş halindeki sıvı madenlerin fışkırması neticesinde denizlerde kaynama gerçekleşeceği şeklinde yorumlar bulunmaktadır.¹⁸² Ayrıca denizde bulunan su (H₂O) molekülünün kimyasal reaksiyona girerek bileşenleri olan hidrojen ve oksijenin açığa çıkması ya da atomun patlamasına benzer bir patlamayla atomların patlaması şeklinde de yorum bulunmaktadır.¹⁸³ Yani zincirleme şekilde denizde bulunan sayısız hidrojen patlaması şeklinde olabileceği de ifade edilmektedir.¹⁸⁴

Kıyamet sahnesini tasvir eden âyet-i kerimelerle, yerkürenin ve gök cisimlerinin düzeninin bozulacağı, şimdiki düzen ve özelliklerini kaybedeceği yani mevcut sistemin tamamen çökeceği ifade edilmektedir.¹⁸⁵

---

¹⁷² Musaoğlu, *Kıyamet*, 218-223.

¹⁷³ Ebü'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî, (öl. 373/983), *Tefsîru'l Kur'an*, Sad. Mehmet Karadeniz (İstanbul: Özgü Yayıncılık, 2008), 6/378.

¹⁷⁴ Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'an*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 18/427.

¹⁷⁵ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, 13/6674.

¹⁷⁶ Celâl Kırca, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler* (İstanbul: Marifet Yayıncılık, 1981), 132.

¹⁷⁷ el-Tekvîr 81/6.

¹⁷⁸ el-İnfîtâr 82/3.

¹⁷⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 22/525.

¹⁸⁰ Semerkandî, *Tefsîru'l Kur'an*, Sad. Mehmet Karadeniz, 6/379.

¹⁸¹ Mahmut Toptaş, *Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri* (İstanbul: Cantaş Yayıncılık, 2017), 8/184.

¹⁸² Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, 13/6640.

¹⁸³ Said Havva, *El-Esâs Fi't-Tefsîr*, çev. Abdüsselam Arı (İstanbul: Şamil Yayıncılık, 1992), 16/61.

¹⁸⁴ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, 13/6619.

¹⁸⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/444.

Evrenin yok oluşunda düzenin bozulması, bilimde ise entropi kavramıyla karşımıza çıkmaktadır. Termodinamiğin ikinci yasası olan entropi, düzensizliğin bir ölçüsü ya da düzenli yapıdan düzensiz bir yapıya geçişin ölçütüdür.¹⁸⁶ Yani enerjinin eşitlenme isteği olarak tanımlanmaktadır. Genişlemenin belli bir vakte kadar olacağı görüşüne göre, kâinatta bulunan enerji eşitlendiği an genişleme duracaktır. Kâinattaki düzensizliğin maksimum seviyeye çıkmasıyla kâinatta bulunan bilgi (enformasyon) sıfıra yaklaşarak entropinin hükmü gereği evren kendi içine çökmeye başlayacaktır.¹⁸⁷ Stephen Hawking *Zamanın Kısa Tarihi* adlı eserinde, çökme gerçekleştiğinde küçülmeye bağlı olarak düzensizliğin azalmayacağını ifade etmektedir.¹⁸⁸ Bilim adamlarının bir kısmı evrenin bir gün tam bir kargaşa içine girerek ömrünü tamamlayacağını ifade etmektedirler.¹⁸⁹ Yani entropi kıyametin bilimsel izahlarından birisidir.¹⁹⁰

Gökyüzünün yapısı ve düzeni bozulduğunda yıldızlar da dökülecek ve sönecektir. Yıldızların dökülmesi tefsir âlimleri tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bazısı yıldızların nurdan zincirlerle asılı kandillerden olduğunu ifade ederek, sûra birinci üflenışte herkesin ölmesiyle birlikte meleklerin ellerinden zincirlerin düşeceğini böylece yıldızların etrafa dağılacığını ifade etmişlerdir. Diğer bir görüşe göre ise, yıldızların izlerinin kaybolması ile olacağı ifade edilmiştir. Bu görüştekiler yıldızlara necm isminin verilmiş sebebinden yani semada ışıklarıyla görünmelerinden bu fikri ileri sürmüşlerdir.¹⁹¹ Nitekim güneşin kararmasında da buna benzer açıklamalar yapılmıştır. Güneş ile ilgili âyet-i kerime de şöyle gelmiştir: ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ “Güneş dürülüp karardığında”¹⁹²

Tefsir âlimleri âyeti, kıyamet günü güneşin ışığı gideceği şeklinde açıklamışlardır. Bunu, güneşin tortop edilip, sarılıp sarmalanarak ışığının imha edileceği şeklinde olacağını söylemişlerdir.¹⁹³ Âyette geçen كُوِّرَتْ fiili dürülmek manasındadır.¹⁹⁴ Güneş sarık misali sarılıp dürüldükten sonra, taşıdığı gazların özelliklerini kaybedip, karararak kat kat sıkışıp katılaşması gerçekleşecektir.¹⁹⁵ Güneşin dürülüp ışığının tamamen ortadan kalktıktan sonra

---

¹⁸⁶ Keskin, *Genişletilmiş Gauss-Bonnet Kuramında Kozmolojik Genişleme Problemi ve Entropinin Doğası*, 4-7; Entropi detaylı bilgi için bk. Peter Atkins, *Evreni Yöneten Dört Yasa*, çev. Eser Bakdur (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2014), 49-77; Greene, *Saklı Gerçeklik*, çev. S. Nalan Büyükkantarcıoğlu, 304-328.

¹⁸⁷Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 217-227.

¹⁸⁸ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 187.

¹⁸⁹Tuna, *Ol Dedi Oldu 1*, 227.

¹⁹⁰Tuna, *Ol Dedi Oldu 2 Ama Nasıl Oldu?* (İstanbul: Şule Yayıncılık, 2018), 264.

¹⁹¹ Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 18/427.

¹⁹² Tekvîr; 81/1.

¹⁹³ Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 18/426.

¹⁹⁴ Güneş, “K-v-r”, 1039; Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 18/426.

¹⁹⁵ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Ku'ân Tefsiri*, 13/6617.

ise âlimlerin bir kısmına göre, güneş denize atılacaktır.¹⁹⁶ Bu şekilde de kıyametin yeryüzündeki gerçekleşecek olan denizler yanması hadisesi gerçekleşecektir. Âlimlerden bir kısmına göre ise güneş ve ayın dürülerek cehenneme atılacak bu şekilde cehennemin sıcaklığının artmasına vesile olacaktır.¹⁹⁷ Yıldızların dökülmesi ve güneşin dürülüp kararması noktasında tefsir âlimleri farklı şekillerde yorumlar yapmışlardır. Ama ortak nokta o büyük günde gökyüzündeki nizamın bozulacağı ve dünya hayatının biteceği böylece hesap gününün başlayacağıdır.

Güneş, kâinatta bulunan 200 milyar yıldız içinden bir yıldızdır. O da diğer yıldızlar gibi hidrojeni helyuma dönüştürerek ısı ve ışık saçar. Saniyede 564 milyon ton hidrojen yakmaktadır ve bu şekilde her saniyede 4 milyon ton kaybetmektedir. Güneş de bir gün yakıtını tamamen tüketecek ve ölü bir yıldız olacaktır.¹⁹⁸ Nitekim yıldızın ölümü içindeki hidrojenin tükenmesiyle başlamaktadır.¹⁹⁹ Güneş sarık misali sarılıp dürüldükten sonra, taşıdığı gazların özelliklerini kaybedip, karararak kat kat sıkışıp katılaşması gerçekleşecektir.²⁰⁰ Yıldızlar kara delik, beyaz cüce,²⁰¹ kırmızı dev veya süpernova patlaması şekillerinde yok olacaklardır. Bilim adamlarına göre yıldızın Güneş Sistemi kadar büyük hale gelmesiyle yıldızın ölümü gerçekleşecektir ve buna kırmızı dev ismi verilmektedir.²⁰² Yani güneş yakıtını bitiren diğer diğer yıldızlar gibi önce kırmızı dev sonra da beyaz cüce olarak hayatını tamamlayacağı ön görülmektedir.²⁰³ Kırmızı renk yıldızın sıcaklığının düşük olduğunu göstermekte ve ölüme doğru gittiğine işaret etmektedir.²⁰⁴ Yani kıyamet günü, kâinatın yaratılış anındaki benzer durumlar tersine doğru yaşanacak. Kozmik ısı ışınımı çok yoğun olacaktır. Böylece gökyüzü kırmızı renge bürünecek ve sonrasında yavaş yavaş beyaza dönecektir.²⁰⁵ Rahmân Sûresi'nde de “*Gök yarılıp gül kırmızısı bir yağ gibi olduğu zaman!*”²⁰⁶ âyetiyle de kıyamet gününde gökyüzünün kırmızı olacağına işaret edilmektedir. Burada göğün yarılmasındaki şiddet ve birçok parçaya ayrılması noktasında teşbih yapıldığı ifade edilmektedir.²⁰⁷ Me'âric Sûresi'nde de “*O gün gökyüzü erimiş maden gibi*

¹⁹⁶ Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M.Beşir Eryarsoy, 18/426.

¹⁹⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd., 22/522.

¹⁹⁸ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 225.

¹⁹⁹ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 175; Yıldızın yakıtının tükenmesi detaylı bilgi için bk. Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 111-112

²⁰⁰ Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, 13/6617.

²⁰¹ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 113-116.

²⁰² Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 226-227.

²⁰³ Tuna, *Son Basamak*, 130; Stephen Hawking, *Kara Delikler ve Bebek Evrenler*, çev. Nezihe Bahar (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2017), 133.

²⁰⁴ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 175.

²⁰⁵ Musaoğlu, *Kıyamet*, 277.

²⁰⁶ el-Rahmân 55/37.

²⁰⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/210.

olur.”²⁰⁸buyrulmaktadır. O gün gök eriyerek kıpkırmızı olacaktır.²⁰⁹ Ayrıca kıyamet günü kâinatın genişlemesinin tersine dönüşüyle galaksiler birbirlerine yaklaşmaları ve ortamın aniden ısınmasıyla birlikte gökyüzünün gül kırmızısı gibi olacağı ifade edilmektedir.²¹⁰

Yıldız ölümlerinden olan süpernova patlamasına bakacak olursak, yıldızın ölümünün olmasıyla birlikte birçok faydası da bulunmaktadır. Süpernova patlaması sonucunda Fe (demir) ve daha ağır olan Au (altın), Pb (kurşun), U (uranyum) gibi elementler üretilmektedir ve uzayda kütle çekiminin etkisiyle birbirlerine sokulmaya ve yoğunlaşmaya başlarlar. Birbirlerine kenetlenen kütlelerle yeni yeni yıldızlar (güneşler) oluşur. Yani güneş sistemimiz süpernova patlaması sonucu ortaya çıkmıştır. İçinde %73 H (hidrojen), %24 He (helyum), %0,7 O (oksijen), %0,3 C (karbon) ve %0,2 Fe (demir) bulunmaktadır. Samanyolu galaksisinde ortalama yüz yılda birkaç kez süpernova patlamaları gerçekleşmektedir.²¹¹Bu bir nevi tüm göğe göre küçük kıyamettir. Uzayın içinde bulunan yıldızların toz duman haline gelmesi ilk yaratılıştaki bulutsu kütleyle yeniden dönüşü ifade etmektedir.²¹² Nitekim kıyamet günü, evrenin genişlemesiyle ilgili açıklamayı yaparken de ifade ettiğimiz gibi kâinat başlangıçtaki haline dönecektir.

Yıldızların ölümleri ve giderek küçülmeleri neticesinde de kara delikler meydana gelmektedir.²¹³ Kara delik, yıldız çekirdeğinin kütesinin güneşin kütesinden daha büyük olması neticesinde çekirdekdeki yoğunluk ve kütle artmaktadır. Kütle çekim kuvvetinin etkisiyle kütle sıkışır ve belli bir süre sonra sıkışmaya dayanamayarak kara delik haline gelir. Kütle nedeniyle çok büyük bir çekim kuvveti bulunmakta ve bunun neticesinde çevresinde bulunan her şeyi yutmaktadır. Kara delik ağırlığı ile uzayı delmektedir ve kâinatın ince dokusunu büken bir mezardır. Kara delik içine girenin geriye dönüş imkânı yoktur.²¹⁴ Hawking de *Zamanın Kısa Tarihi* isimli kitabında kara deliğin içine düşen bir astronot örneği vererek şöyle açıklamaktadır:

“Bir astronot bir kara deliğin içine düşerse kara deliğin kütesi artacak, ancak sonunda bu fazladan kütleyle denk bir enerji evrene ışınım biçiminde dönecektir. Bu yüzden astronot bir anlamda geri dönüşüme uğrayacaktır. Bir çeşit ölümsüzlük evet, ama

---

²⁰⁸ el-Me’âric 70/8.

²⁰⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, vd., 21/120.

²¹⁰ Tuna, *Ol Dedi Oldu 2*, 280.

²¹¹ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 225-231.

²¹² Yeniçeri, *Uzay ve Varlık Âyetleri Tefsiri*, 375.

²¹³ Babuna, *Bilimden İmana*, 115; Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 109-121; Carlo Rovelli, *Gerçeklik Görüldüğü Gibi Değildir*, çev. Tolga Esmer (İstanbul: Can Yayınları, 2018), 217.

²¹⁴ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 236-241.

oldukça üzüntü verici, çünkü kara deliğin içerisinde parçalarına ayrıldığında astronot için kişisel bir zaman kavramı neredeyse tam bir kesinlikle sona erecektir! En sonunda kara delik tarafından yayılan parçacık türleri bile astronotu oluşturanlardan genel olarak farklı olacaktır. Astronotun yaşamayı başaran tek özelliği kütlesi veya enerjisi olacak.”²¹⁵

Kara delik (black hole) ismi 1968 yılında Prof. John Wheeler tarafından verilmiştir.²¹⁶ Kara deliğin içine girenin geri dönüşü yoktur. Kara deliğin içine giren sonsuz yoğunluk bölgesine ve zamanın sonuna ulaşmaktadır.²¹⁷ Kara delikte bitmeyen gece mevcuttur. Bu noktada kara delik zamansızlık âlemi yani sonsuzluk olarak ifade edilmektedir. Kara delikten ak deliğe geçileceğini, ak deliğin de berzah âlemi olabileceği şeklinde yorumlar bulunmaktadır. Bilim bu zamanın olmadığı âlemi, paralel evren olarak nitelendirmektedir. Fakat tam olarak neyi ifade ettiği de bilinmemektedir.²¹⁸ Göğün yarılması²¹⁹ da fizik ötesi âleme açılan kapı olarak açıklanmaktadır. Yani ahiret yurduna yolculuk aşamasıdır.²²⁰ Bir görüşe göre dünya da kara delik haline gelecektir.²²¹ Yani kıyamet kopacak ve dünya hayatı tamamlanarak ahiret hayatı başlayacaktır.

Tekvir Sûresi’nde de güneşin dürülüp sönmesi ve yıldızların dökülüp sönmesi²²² ifadesiyle de kara deliklere işaret edildiği şeklinde yorum bulunmaktadır. Âyette kıyamet koptuğunda yıldızların sönerek ölmesi ve yörüngelerinde akıp yuvalarına gittiği²²³ ifade edilmektedir. Burada ifade edilen yuvanın kara delik, yıldız mezarlığı olduğu şeklinde yorum bulunmaktadır.²²⁴ Genelde tefsir kaynaklarında ise yıldızların güneş ve ayla birlikte akıp gittiği, gündüzlerin kaybolduğu ve geceleri ise görüldüğü ifade edilmektedir.²²⁵

Stephen Hawking evrenin durumunu şu şekilde özetlemektedir: “Genel görelilik kuramına göre geçmişte zamanın başlangıcı olmuş olan sonsuz bir yoğunluk durumu, bir Büyük Patlama olmak zorunda. Benzer şekilde eğer bütün evren yeniden çökecekse gelecekte de zamanın sonu olacak olan başka bir sonsuz yoğunluk durumu, bir Büyük Çöküş olmak zorunda. Evrenin tümü yeniden çökmezse bile kara delikler oluşturmak

²¹⁵ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 145-146.

²¹⁶ Tuna, *Ol Dedi Oldu 2*, 249; Kara delik detaylı bilgi için bk. Greene, *Saklı Gerçeklik*, çev. S. Nalan Büyükkantarıcıoğlu, 301-312; Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 130-109.

²¹⁷ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 119.

²¹⁸ Tuna, *Muhteşem Tasarım*, 236-241

²¹⁹ el-İnfîâr 82/1; el-İnşikâk 84/1.

²²⁰ Musaoğlu, *Kıyamet*, 275-279.

²²¹ Tuna, *Son Basamak*, 144.

²²² el-Tekvîr 81/1-2.

²²³ el-Tekvîr 81/16.

²²⁴ Musaoğlu, *Kıyamet*, 291.

²²⁵ Sâbûnî, *Safvetü’l-Tefâsîr*, çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, 7/197-198.

üzere çöken yerleşmiş bölgelerde tekillikler olacak. Bu tekillikler kara deliğin içerisine düşen herhangi biri için zamanın sonu olacak.”²²⁶

Hawking’in görüşünü özetleyecek olursak, Einstein’in genel görelilik kuramının evrenin bir başlangıcı ve bir de sonunun olmasına işaret ettiğini belirtmiştir.²²⁷

Sonuç

Allah, mahlûkatlar içinde en şerefli kıldığı insanı hidayete erdirmek için peygamberleri aracılığıyla kitaplar göndermiştir. Bu kitaplar ve peygamberler insanın bütün hayatını kuşatan ve ona yol gösteren rehberlerdir. İnsan düşünen bir varlık olması hasebiyle nereden geldiğini ve nereye gideceğini sorgular. Bu noktada insan kendi yaratılışı ile birlikte içinde bulunduğu kâinatı da anlamak için kutsal kitaplara, onların tefsirlerine ve pozitif ilimlere başvurmaktadır.

Kâinatta kuarkların içindeki sicim ismi verilen iplikçiklerden uzayın en derinlerindeki galaksilere kadar muhteşem bir düzen bulunmaktadır. Kâinattaki bu düzeni iyi kavramak için başlangıcının ve sonunun birlikte ele alınması gerekmektedir. Enbiya Sûresi 30. âyet-i kerîmede gökler ve yerin birleşikken ayrıldığı ifade edilmektedir. Yani uzay boşluğu, dağ, deniz vs. yokken hepsinin tek bir kütle iken ayrıldığı ifade edilmektedir. Her şeyin birleşikken büyük bir patlama neticesinde yıldızların, gezegenlerin, minerallerin oluştuğunu bilim de Big Bang ile 20. yy’da keşfetmiştir. Bilim dünyasında kâinatın yaratılışında Edwin Hubble’nin ışık ışınlarını kırmızıya doğru kaydığını gözlemlemesi en büyük paya sahiptir. Hubble bu şekilde evrenin genişlediğini keşfetmiştir. Zâriyat Sûresi 47. âyet-i kerîmede de evrenin genişlediği buyrulmaktadır. Evrenin ivmeli bir şekilde genişlemesiyle birlikte sıcaklık düşmüştür ve elektron vb. yaratılması için uygun bir ısı ortamı oluşmuştur. Enbiya Sûresi 104. âyet-i kerîmede de yoktan var olup genişleyen kâinatın kıyamette dürülerek başlangıç haline döneceği bilgisi verilmektedir.

Kâinatın altı günde yaratılışı A’râf, Yûnus, Hûd, Furkân, Secde, Fussilet, Kâf, Hadîd sûrelerinde geçmektedir. Altı günden kastedilen altı merhaledir. Bu şekilde kâinatın aşamalı bir şekilde yaratılmasının hikmetlerinden bazıları; kullara şefkat, teenni, sabır gibi vasıfların öğretilmesidir. Yaratılanın zaman, mekân gibi bir sebebe ihtiyacı vardır. Ancak yaratan Allah’ın böyle bir şeye ihtiyacı yoktur. O her şeye kadirdir. Bilim dünyasında da kâinatın yaratılışı altı aşama şeklinde gruplandırılmıştır.

²²⁶ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 226.

²²⁷ Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen, 52.

Bilimde Big Crunch olarak adlandırılan kıyamet yani evrenin yok oluşu, Kur'an-ı Kerim'de anlatılırken yerde ve gökte gerçekleşecek hadiselerin nasıl meydana geleceği ifade edilmektedir. Bunlardan bazıları yerkürenin ayrılıp paramparça olması, göğün yarılması, güneş ve ayın birleşmesi, yıldızların ışığının sönmesi ve dağılıp dökülmesidir. Enbiya Sûresi 104. âyet-i kerîmede ifade edilen göğün kâğıt gibi dürülmesi; genişleyen kâinatın, küçülerek yok olacağına delillerindedir. Bilim bunu kapalı evren modeliyle açıklamaktadır. Ayrıca kâinatın yaratılışındaki muhteşem düzenin yavaş yavaş bozulması neticesinde bilimin de entropi kavramıyla ifade ettiği enerjinin eşitlenmesi gerçekleşecek ve kıyamet kopacaktır. Enerjinin eşitlenmesi neticesinde güneş ve güneş gibi daha birçok şey çevresine enerjisini veremeyecektir. Yani ısı ve ışık kaynağı olan iki yüz milyar yıldız ve bu yıldızlardan biri olan güneşin de dışarıya verecek enerjisi kalmamış olacaktır. Tekvîr Sûresi'nde de o büyük gün güneşin dürüleceği ve etrafına ısı ve ışık veremeyeceği ifade edilmektedir. Yıldız ölümleri olan süpernova patlamaları gerçekleşecek ve Rahman Sûresi'nde ifade edildiği üzere gök kırmızı yağ gibi bir renge bürünecektir. Ayrıca büyük yıldızların ölümleri neticesinde de kara delikler meydana gelecektir. Kara delik ise ahiret âlemine geçiş olan bir kapı olarak ifade edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Özgür. *Bianchi Tipi Evrenlerin Kozmolojik Çözümleri*. İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Arslan, Arif. *Kıyamet*. İstanbul: Sena Yayıncılık, 2016.
- Atkins, Peter. *Evreni Yöneten Dört Yasa*, çev. Eser Bakdur. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2014.
- Babuna, Cevat. *İşte Kur'ân-ı Kerim İşte Hikmetler Bilimden İmana*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık, 2017.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed. *Muhtasar Beydâvi Tefsiri (Envârut-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil)*, çev. Şadi Eren. 4 Cilt. İstanbul: Selsebil Yayıncılık, 2. Basım, 2011.
- Çanga, Mahmut. *Kur'ân-ı Kerim Lügati İlâvelerle Mu'cemü'l Müfehres*. İstanbul: Timaş Yayıncılık, 6. Basım, 2016.
- Demirci, Muhsin. *Kur'ân'ın Ana Konuları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayıncılık, 21. Basım 2020,
- Deveci, Derya Gemici. *Etkileşimli Modeller Kullanılarak Evren Dinamiğinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

- Doğan, Semra Gürtaş. (2+1) *Boyutta Gravitasyonel Dalgalar*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Erdem, Sami (ed.). *Genç Akademisyenler İlahiyat Araştırmaları*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009.
- Eser, Hakan. *Erken Dönemde Bazı Bianchi Tipi Evrenler*. İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Greene, Brian. *Saklı Gerçeklik Paralel Evrenler ve Kozmosun Derin Yasaları*, çev. S. Nalan Büyükkantarcıoğlu. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Güneş, Kadir. *Arapça –Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları, 2013.
- Havva, Said. *El-Esâs Fi't-Tefsîr*. çev. Abdüsselam Arı. 16 Cilt. İstanbul: Şamil Yayıncılık, 1992.
- Hawking, Stephen. *Kara Delikler ve Bebek Evrenler*, çev. Nezihe Bahar. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 6. Basım, 2017.
- Hawking, Stephen. *Zamanın Kısa Tarihi*, çev. Barış Gönülşen. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 4. Basım, 2014.
- Henbest, Nigel. “Büyük Patlama Evrende Yankılanıyor”. Çev. Nur Alpar. *Bilim ve Teknik*. 25/298 (Eylül 1992), 6-9.
<https://services.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf?dergiKodu=4&cilt=25&sayi=298&sayfa=6&yil=1992&ay=9&yaziid=6607>
- İbn Acîbe, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî (öl. 1224/1809). *Bahrü'l- Medîd fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecid*. çev. Dilaver Selvi. 11 Cilt. İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 8. Basım, 2016.
- İbnü'l-Arabî, Muhammed b. Alî b. Muhammed (öl. 638/1240). *Tefsir-i Kebir Te'vilât*. çev. Vahdettin İnce. 2 Cilt. İstanbul: Kitsan Yayıncılık, ts.
- Kalkan, Yunus. *Büyük Patlama ve Yaratılış (BigBang Teorisinin Teistik Deliller Açısından Değeri)*. Ankara: Serencam Akademi Yayıncılık, 2019.
- Karaman, Hayreddin vd.. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayıncılık, 2. Basım, 2006.
- Keskin, Ali İhsan. *Genişletilmiş Gauss-Bonnet Kuramında Kozmolojik Genişleme Problemi ve Entropinin Doğası*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Kırca, Celâl. *Kur'ân-ı Kerim ve Modern İlimler*. İstanbul: Marifet Yayıncılık, 1981.
- Kur'ân-ı Kerim Açıklamalı Meâli, çev. Hayrettin Karaman vd.. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2017.

- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*. çev. M.Beşir Eryarsoy. 20 Cilt. İstanbul: Buruc Yayıncılık, 2003.
- Mevdûdî, Ebü'l-A'lâ. *Tefhîmü'l-Kur'an*. çev. Muhammed Han Kayanî vd.. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayıncılık, ts.
- Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *Tefsîr-i Kebîr*, çev. M. Beşir Eryarsoy. 4 Cilt. İstanbul: İşaret Yayıncılık, 2006.
- Musaoğlu, Ahmet. Kıyamet Nedir O Kapıyı Çalan. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2. Basım, 2004.
- Nurbaki, Haluk. *Evrendeki Mucize*. İstanbul: Damla Yayıncılık, 4. Basım, 2011.
- Ocak, Mahir E. "Büyük Patlama Nedir?" *Bilim ve Teknik* 588 (Kasım 2016), 52-53. https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/makale/btd_588_-_kasim_2016_52.pdf
- Oruçhan, Osman, *Hadis Külliyyatında Yaratılış ve Başlangıç*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994.
- Râğîb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. *Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. çev. Abdalbaki Güneş, Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yayıncılık, 2010.
- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*. çev. Suat Yıldırım vd.. 23 Cilt. İstanbul: Huzur Yayıncılık, 2008.
- Rovelli, Carlo. *Gerçeklik Görüldüğü Gibi Değildir*, çev. Tolga Esmer. İstanbul: Can Yayınları, 2018.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefâsîr*. çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz. İstanbul: Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2010.
- Sagan, Carl. *Tanrı'nın Kapısını Çalan Bilim*, çev. Reşit Aşçıoğlu. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 3. Basım, 2016.
- Semerkindî, Ebü'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Tefsîru'l-Kur'an*. Sad. Mehmet Karadeniz. 6 Cilt. İstanbul: Özgü Yayıncılık, 2008.
- Sevinç, Özgür. *Yüksek Boyutlu Friedmann-Robertson-Walker Modellerinde Parçacık Yaratma Etkilerinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Smolin, Lee. *Zamanın Yeniden Doğuşu*. çev. Bilge Tanrıseven. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2017.
- Şahin, Furkan. *Yeryüzünün ve Göklerin Yaratılmasıyla İlgili Âyetlerin Modern İlmî Veriler Işığında Yorumlanması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

- Şen, Mukadder İğdi. *Galaksilerin Radyal Dağılımı: Geniş Ölçekli Yapının Analizinde Fotometrik Kırmızıya Kaymaların Güçlü ve Zayıf Yönleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Taberî Tefsiri*. çev. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin. 9 Cilt. İstanbul: Hisar Yayınları, 1996.
- Toptaş, Mahmut. *Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri*. 8 Cilt. İstanbul: Cantaş Yayıncılık, 2017.
- Tuna, Taşkın. *Muhteşem Tasarım Rastlantı mı, Zorunluluk mu?*. İstanbul: Şule Yayıncılık, 6. Basım, 2016.
- Tuna, Taşkın. *Noktanın Seyri Her Şey Bir Nokta İle Başlar*. İstanbul: Şule Yayıncılık, 2017.
- Tuna, Taşkın. *Ol Dedi Oldu 1 Bing Bang'ın Nefes Kesen Öyküsü*. İstanbul: Şule Yayıncılık, 24. Basım, 2019.
- Tuna, Taşkın. *Ol Dedi Oldu 2 Ama Nasıl Oldu?*. İstanbul:Şule Yayıncılık, 19. Basım, 2018.
- Tuna, Taşkın. *Son Basamak Dünyamızın Hayat Hikayesi*. İstanbul: Şule Yayıncılık, 8. Basım, 2017.
- Weinberg, Steven. *İlk Üç Dakika*. çev. Zekeriyya Aydın, Zeki Aslan. Ankara: Tübitak Bilim Kitapları, 15. Basım, 2005.
- Yalçın, Cengiz. *Evren ve Yaratılış*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2. Basım, 2012.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri*. İstanbul: Azim Dağıtım Yayıncılık, 2020.
- Yeniçeri, Celal. *İslâm Açısından Kâinat ve İmkânları Uzay ve Varlık Âyetleri Tefsiri*. İstanbul: Kampanya Kitapları Yayıncılık, 2017.
- Yıldırım, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*. 14 Cilt. İzmir: Anadolu Yayıncılık, 1986.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *El- Keşşâf An Haka'iki Ğavâmidî't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl Fî Vucûhi't-Tevîl*. çev. Muhammed Coşkun vd.. 6 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayıncılık, 2016.